

**POLIITTINEN ERIMIELISYYS JA SEN
DEMOKRAATTINEN TOTEUTUMINEN
CHANTAL MOUFFEN AGONISTISESSA
DEMOKRATIASSA JA KARI PALOSEN
PARLAMENTARISMIN IDEAALITYYPISSÄ**

Kalle Kupiainen
Kandidaatintutkielma
Politiikan tutkimus
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Kalle Kupiainen	
Työn nimi Poliittinen erimielisyys ja sen demokraattinen toteutuminen Chantal Mouffen agonistisessa demokratiassa ja Kari Palosen parlamentarismien ideaalityypissä	
Oppiaine Politiikan tutkimus	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 41
Tiivistelmä <p>Tutkielmani tarkastelee erimielisyyden merkitystä politiikalle ja sen toteutumista demokraattisesti Chantal Mouffen ja Kari Palosen teorioiden kautta. Kysyn tutkimuksessa ensinnäkin yleisemmällä tasolla, mikä on erimielisyyden merkitys politiikalle Mouffen ja Palosen mukaan. Toinen tutkimuskysymykseni on, mikä on heidän mukaansa demokraattinen tapa tämän erimielisyyden ilmenemiselle. Lopuksi kokoan yhteen heidän yhtäläisyytensä ja eronsa vertailemalla teorioita toisiinsa.</p> <p>Mouffe ja Palonen kritisoivat sellaista konsensusajattelua politiikassa, jonka mukaan politiikan tehtävänä on sovittaa vastakkaiset näkökulmat yhteen. Erimielisyys on heidän mukaansa politiikan ja demokratian ehto ja ydin. Demokratiassa poliittisen konsensuksen tulee heidän mukaansa koskea vain tiettyjen demokraattisten arvojen ja pelisääntöjen kunnioittamista, mutta kaikesta muusta on voitava olla mahdollista käydä rajuaikin poliittista kamppailua. Mouffen mukaan konflikti on perustava elementti ihmisyydessä, koska identiteetti muodostuu aina erotuksena ja suhteessa johonkin toiseen. Hän kutsuu agonistiseksi demokratiaksi malliaan, jossa konflikti on legitimiä, eli väkivallatonta samalla kun tunnustetaan, että konfliktiin ei ole olemassa rationaalista ja kaikkia tyydyttävää ratkaisua. Palosen mukaan erimielisyys on politiikan ydin. Palonen pitää parlamentarismia poliittisen toiminnan ideaalityypinä, koska sen tarkoituksena ei ole luoda edellytyksiä konsensuksen löytymiselle. Palonen ymmärtää parlamentarismien menettelytapana, jolla poliittisia kiistoja käsitellään reilusti eri näkökulmia tarkastellen ja vastapuolta kunnioittaen.</p> <p>Tulkintani mukaan Palosen parlamentarismien ideaalityyppejä voidaan pitää yhtenä Mouffen esittämän agonistisen demokratian muotona. Heidän teorioissaan on paljon temaattisia yhtymäkohtia, vaikka selittävätkin asiat hieman eri tavoin. Tärkeimpänä yhtäläisyytenä pidän heidän näkemyksiään, joiden mukaan politiikka vaatii erimielisyyden tunnustamista. Toiseksi heidän molempien mukaansa demokraattinen erimielisyys vaatii yhteisesti jaettuja pelisääntöjä, joiden puitteissa poliittista erimielisyyttä voi ilmaista. Kolmanneksi he katsovat, että mitään aihetta ei määritelmällisesti voida sulkea ulos poliittisen debatin piiristä.</p>	
Asiasanat agonismi, demokratia, erimielisyys, konsensus, menettelytavat, parlamentarismi, politiikka	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja Ohjaaja: Mira Söderman	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	CHANTAL MOUFFE.....	3
2.1	Politiikka ja poliittinen Mouffen mukaan	3
2.1.1	Identiteetin muodostuminen: me/he-jako	3
2.1.2	Liberalismin kritiikki ja konsensusajattelun vaarat	5
2.2	Agonistinen demokratia.....	9
3	KARI PALONEN.....	12
3.1	Poliittinen toiminta Palosen mukaan.....	12
3.2	Parlamentarismi	15
3.2.1	Parlamentarismi poliittisen toiminnan ideaalityyppinä.....	15
3.2.2	Menettelytavat	17
3.2.3	Retoriikka.....	20
3.2.3.1	Parlamentaarinen deliberaatio ja debatti.....	20
3.2.3.2	Retorisen deliberaation puolustus.....	24
3.2.4	Parlamentaarinen aika	28
4	TULKINTAA JA VERTAILUA.....	30
4.1	Politiikka vaatii erimielisyyttä ja sen tunnustamista	30
4.2	Normatiivisen deliberaatioteorian kritiikki	33
4.3	Debatoitavien aiheiden piiri	33
4.4	Demokraattinen erimielisyys	34
4.5	Identiteetti ja objektiivisuus ”suhteessa johonkin”	37
4.6	Aika.....	38
5	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	39
	LÄHTEET.....	40

1 JOHDANTO

Belgialainen Westminsterin yliopiston poliittisen teorian professori Chantal Mouffe ja Jyväskylän yliopiston politiikan tutkimuksen emeritusprofessori Kari Palonen kritisoivat sellaista konsensusajattelua politiikassa, jonka mukaan politiikan tehtävänä olisi sovittaa vastakkaiset näkökulmat yhteen. Sen sijaan he katsovat, että erimielisyys on poliittisen toiminnan ja demokratian ehto. Demokratiassa ja parlamentarismissa poliittisen konsensuksen tulee Mouffen ja Palosen mukaan koskea vain tiettyjen demokraattisten arvojen kunnioittamista, mutta niiden tulkinnoissa tulee ilmetä räikeääkin erimielisyyttä.

Tutkimukseni aihe on erimielisyyden merkitys politiikassa ja miten se voi toteutua demokraattisesti. Aihe on tärkeä, koska suhtautuminen poliittiseen erimielisyyteen näkyy kaiken poliittisen toiminnan takana. Kyse on siitä, kuinka paljon siedämme erimielisyyttä ja miten pitkälle olemme valmiita menemään löytääksemme konsensuksen. Konkreettisenä esimerkkinä voidaan pitää sitä, pidetäänkö kevään 2022 kriittisiä näkökantoja Suomen Nato-jäsenyyteen liittyen "veneiden keikutteluna" vai terveen demokratian merkkinä.

Kysyn tutkimuksessa ensinnäkin yleisemmällä tasolla, mikä on erimielisyyden merkitys politiikalle Chantal Mouffen ja Kari Palosen mukaan. Toinen tutkimuskysymykseni on, mikä olisi heidän mukaansa demokraattinen tapa tämän erimielisyyden ilmenemiselle. Lopuksi kokoan yhteen heidän yhtäläisyytensä ja eronsa vertailemalla teorioita toisiinsa. Molempien teorioiden tunteminen tukee valittua esittämistapaa koko tekstin läpi kulkevan vertailun sijasta, koska tällöin olisin monin paikoin joutunut käyttämään käsitteitä ja ideoita, joita ei ole vielä käsitelty.

Katsoin siten parhaaksi tehdä täysin omat lukunsa sekä Mouffelle että Paloselle, jonka jälkeen esitän vertailevat ajatukseni tiiviisti.

Olen aineiston valinnassa ja sen tulkitsemisessa pyrkinyt keskittymään mahdollisimman pitkälle Mouffen ja Palosen omiin kirjoituksiin, joita olen täydentänyt esimerkiksi Palosen toimittamilla artikkelikokoelmilla. Koska tutkimukseni tarkoituksena on Mouffen ja Palosen teorioiden vertailu, eikä esimerkiksi teorioiden heikkouksien ja vahvuuksien arviointi sinänsä, olen aineistoa lukiessa muiden teoreetikkojen tullessa kyseeseen rajannut jäsentelyn siihen, miten Mouffe ja Palonen *itse* ovat tulkinneet muita ajattelijoita. Poikkeuksen tähän tekee Carl Schmittin *Poliittisen käsite* (2015) sekä hänestä kirjoitettu *Stanford Encyclopedia of Philosophy*n artikkeli (Vinx 2019), koska koen Schmittin teorian ymmärtämisen äärimmäisen tärkeäksi Mouffen argumentin käsittämiseksi. Mouffen teoria on inspiroitunut niin vahvasti Schmittin ajattelusta, että monin paikoin Mouffen argumentin selkeä ymmärtäminen onnistuu jopa paremmin Schmittin kautta. Sen sijaan, vaikka Palonen on laajalti inspiroitunut esimerkiksi Max Weberin tuotannosta, tein valinnan, että en itse puutu Weberin omiin kirjoituksiin. Katson, että Palosen kirjoituksissa Weberin ajattelu ei sekoitu hänen omiinsa niin vahvasti kuin Mouffella Schmittin ajattelu. Tämän lisäksi Palonen myös paikoin Weberiä käsitellessään sanoo, että hän tulkitsee ja lukee Weberiä ”hieman toisin” (Palonen 2012, 134). Koska tutkimuskysymykseni perustuu Mouffen ja Palosen vertailuun, Weberin osuus tutkimuksessa jää sille tasolle, miten Palonen itse on lukenut ja tulkinnut tätä. Olen tehnyt myös saman rajauksen Jürgen Habermasin kohdalla. Kuvailen ainoastaan, miten Mouffe ja Palonen ovat itse lukeneet häntä. Deliberaatioteorian suhteen olen tehnyt myös sen rajausvalinnan, että vaikka Palonen ja Mouffe kohdistaa kritiikkinsä myös muiden kuin Habermasin, kuten John Rawlsin ja Hannah Arendtin argumentteihin, en mainitse heitä enää nimellä. Nähdäkseni tämän työn puitteissa ei ole tarkoituksenmukaista syventyä jokaisen deliberaatioteoreetikon argumenttien koukeroihin, vaan itse Mouffen ja Palosen argumenttien ymmärtämiseksi riittää hieman pintapuolisempikin käsitys perinteisestä deliberaatioteoriasta.

2 CHANTAL MOUFFE

2.1 Poliitikka ja poliittinen Mouffin mukaan

2.1.1 Identiteetin muodostuminen: me/he-jako

Chantal Mouffe erottaa toisistaan poliittisen ja politiikan. Hänen mukaansa ihmisyhteisöissä on aina läsnä konfliktuaalinen antagonismin eli vastakkainasettelun ulottuvuus. Poliittinen tarkoittaa Mouffelle tätä antagonismin ulottuvuutta. Poliitikka taas tarkoittaa Mouffelle niiden käytäntöjen ja instituutioiden kokonaisuutta, joka organisoii tätä poliittisen konfliktin läpäisemää ihmisten yhteiseloä. (Mouffe 2005, 9.)

Mouffin käsitys poliittisesta antagonismina perustuu hänen käsitykseensä identiteetin muodostumisesta. Mouffin mukaan identiteetin rakentuminen perustuu aina johonkin erotteluun ja muodostuu suhteessa johonkin toiseen. Identiteetti ei ole mitään essentiaalista, valmiiksi annettua ja ikuista, vaan aina jotakin suhteellista, joka syntyy erotuksena johonkin toiseen. Tällaisen suhteellisen kollektiivisen identiteetin muodostuminen synnyttää me/he-jaon. (Mouffe 2005, 15.)

Mouffin (2005, 15–16) inspiraationa on 1900-luvulla kansallissosialismiin vaikuttaneen saksalaisteoreetikko Carl Schmittin ajattelu eritoten teoksessa *Poliittisen käsite* (2015), jonka mukaan ystävä/vihollinen-jako on yksi poliittisen kriteereistä. Yleisemmin määriteltynä “ystävä/vihollinen-erottelun tarkoituksena on kuvata

yhdistämisen tai erottamisen, assosiaation tai dissosiaation äärimmäistä intensiivisyyden astetta”. (Schmitt 2015, 31.) Poliittinen vihollinen on Schmittille jotakin sellaista toiseutta, jolla on potentiaali uhata omaa olemassaolon tapaa ja jota vastaan voidaan joutua äärimmäisessä tapauksessa taistelemaan oman elämäntavan säilyttämiseksi (Schmitt 2015, 32). Schmittin (2015, 37) mukaan “[t]aistelun reaalin mahdollisuus [...] pitää aina olla läsnä, jotta politiikasta voidaan puhua”. Tätä äärimmäistä vastakohtaisuutta ei kuitenkaan pidä Schmittin mukaan ymmärtää miksikään normaalitilaksi tai varsinkaan politiikan päämääräksi tai tarkoitukseksi. Hän ainoastaan korostaa, että poliittinen toiminta *edellyttää* vihollisuuden äärimmäisen toteutuman *mahdollisuutta* ja jos tämä mahdollisuus puuttuisi, päättyisi myös kaikki politiikka. (Schmitt 2015, 40.) Schmittille ystävä/vihollinen-jaottelu on olemukseltaan kollektiivinen ja julkinen, ei individualistinen ja yksityinen. Hän sanoo, että “kansat ryhmittäytyvät ystävän ja vihollisen vastakohtaan perusteella” ja täten sen liittyessä “ihmisten muodostamaan kokonaisuuteen” se muuttuu julkiseksi. Schmitt sanookin, että “[p]oliittisessa merkityksessä ymmärrettyä vihollista ei tarvitse henkilökohtaisesti vihata”. (Schmitt 2015, 33–34.)

Myös Mouffelle jako meihin ja muihin on kollektiivinen. Mouffe säilyttää Schmittin käsitteistön, kutsuessaan kyseistä jakoa antagonistiseksi. Identiteetin muodostava jako ei kuitenkaan välttämättä tai määritelmiällisesti ole ystävän ja vihollisen välinen vaan se voi olla myös yksinkertaisesti *meidän* ja *heidän* välinen. Vaikka Mouffe on samaa mieltä Schmittin kanssa siitä, että meitä ei ole mahdollista olla ilman heitä, meidän ei ole pakko olla ystäviä ja heidän vihollisia. Mouffe kuitenkin huomauttaa, että on aina olemassa *mahdollisuus*, että me/he-jaosta *tulee* ystävä/vihollinen-jako, joka tapahtuu silloin, kun “heidän” katsotaan kyseenalaistavan “meidän” identiteetti ja olemassaolo. Mouffelle siis me/he-jako on poliittisen identiteetin muodostumisen ehto ja sillä on aina mahdollisuus kehittyä ystävä/vihollinen-jaoksi. (Mouffe 2005, 15–16.)

Schmitt ymmärsi pluralismin, eli sosiaalisen moniarvoisuuden seuraavan hänen ystävä/vihollinen-jaostaan, mutta tämä vastakkainasettelu on niin intensiivinen, että

hänelle pluralismi oli mahdollista vain valtioiden välillä, ei niiden sisällä. Yhden demokratian sisällä pluralismi ei ole mahdollista, koska demokratia vaatii yhden, homogeenisen kansan, *demoksen*, jolla on yhteinen poliittisen ykseyden konstituiva vihollinen (Vinx 2019). Jos tällaista määräävää ystävä/vihollinen-ryhmittelyä ei ole, myöskään poliittista ykseyttä eli valtiota ei voi olla, eikä siten myöskään politiikkaa. (Schmitt 2015, 50.) Valtion sisäisen ystävä/vihollinen-jaon muodostuminen väkivallan reaalisen mahdollisuuden kannalta ratkaisevaksi merkitsee sisällissotaa ja valtion sisällä tapahtuva poliittinen on toissijainen ja alisteinen suhteessa ulospäin kohdistuvalle vihollisuudelle (Schmitt 2015, 35, 37). Käytännössä Schmitt siis katsoo valtion sisäisen politiikan olevan vain toissijaista erimielisyyttä siitä, mitä toimia tulisi suorittaa suhteessa ensisijaiseen viholliseen, eli toiseen valtioon. Vaikka valtio ei voi Schmittin mielestä olla pluralistinen, maailma on ja sen täytyy olla, sillä valtiota tai politiikkaa ei olisi, kun ystävä/vihollinen-jako olisi hävinnyt. (Schmitt 2015, 60.)

Mouffen identiteettiteoriasta sen sijaan seuraa, että yhteiskunta on pluralistinen, eikä hän halua hyväksyä Schmittin johtopäätöstä, että poliittisen käsite sulkee pluralistisen demokratian mahdollisuuden täysin (Mouffe 2005, 19). Tämä on mahdollista Mouffelle, sillä kollektiivisen identiteetin konstituiva erotus toisiin ei ole intensiivinen ystävä/vihollinen-jako, vaan vain me/he-jako, jolla on potentiaali kehittyä ystävä/vihollinen-jaoksi.

2.1.2 Liberalismin kritiikki ja konsensusajattelun vaarat

Vaikka Schmitt oli natsipuolueen jäsen ja Mouffe on avoimesti vasemmistolainen ajattelija, he päätyvät liberalismien suhteen samansuuntaisiin johtopäätöksiin. Heidän molempien teorioita leimaa vahva liberalismien kritiikki. Mouffe (2005, 19) hylkää epäpoliittisena pitämänsä liberalismien, joka yrittää eliminoida vastakkainasettelun.

Schmitt syyttää liberalismia vihollisen häivyttämisestä eli poliittisen unohtamisesta. Poliittinen ykseys ei ole mahdollinen, jos yksilön vapaus ja oikeudet menevät sen edelle, jolloin katoaa myös poliittinen (Schmitt 2015, 50, 78–79). Liberalismi myös unohtaa Schmittin (2015, 33, 80–81) mukaan poliittisen kategorian

korvaamalla se erityisesti taloudellisilla näkökohdilla, mutta myös moraalisisella ja oikeudellisella normatiivisella päätöksellä ymmärtämällä vastustajan vain "keskustelun vastapuoleksi". Liberalistit uskovat Schmittin mukaan, että kaikki konfliktit voidaan ratkaista yhteiskunnallisella ja teknologisella kehityksellä tai konsensukseen tähtäävällä rauhanomaisella deliberaatiolla (Vinx 2019). Liberalismi hävittää poliittisen myös sen universaalien ihmiskäsityksen kautta, joka on mahdollinen vasta kun "ei ole enää kansoja poliittisina ykseyksinä mutta ei myöskään taistelevia luokkia eikä vihollisryhmiä" (Schmitt 2015, 62). Liberalismi siis kumoaa poliittisen sekä individualismissaan yksilönvapauden tähden, että universaaliudessaan, kun se ei pysty tarjoamaan sisällöllisiä identiteettejä. Liberalistinen politiikan kumoaminen on Schmittin mukaan epätoivottavaa ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkään liberalistinen valtio ei pysty suojelemaan kansalaisiaan ulkoisilta uhilta eikä sen sisällä toimivilta pluralistisilta eturyhmiltä. Se, että yksittäinen valtio yrittää hylätä ystävä/vihollinen-jaon ei tarkoita sitä, etteikö poliittinen maailma muuten noudattaisi sitä, jolloin liberalistinen yhteisö joutuu jonkun toisen tahon vallan alle. Toisekseen epäpoliittinen maailma ilman ystävä/vihollinen-jakoa olisi Schmittille merkityksetön ja pinnallinen, kun yksilöllä ei olisi mitään korkeampaa tarkoitusta, jota palvella. (Vinx 2019.)

Mouffe (2005, 12; 2013, 3) iskee samansuuntaisesti kuin Schmitt liberalismin piirteistä erityisesti individualismiin ja rationalismiin, jotka hänen mukaansa merkitsevät sokeutta poliittisen suhteen, kun se joutuu eliminoimaan antagonismin eli vastakkainasettelun ulottuvuuden. Mouffen (2013, 3–4) mukaan liberalismi periaatteessa hyväksyy sosiaalisen pluralismin olemassaolon, mutta vie sen individualismissaan liian pitkälle, jolloin se ei kykene ymmärtämään identifioitumista kollektiiviseen ryhmään, eli sosiaalisen ja poliittisen konstituovaa me/he-jakoa. Toisekseen liberalismi on Mouffen mukaan väärässä yrittäessään muodostaa tästä (puutteellisesti ymmärretystä) pluralismista järjen ja rationaalisen deliberaation avulla jokin universaali konsensus, jotta harmoninen ja konfliktiton yhteiselo olisi mahdollista. Tällaisen rationaalisen konsensuksen löytäminen on kuitenkin Mouffen

mukaan mahdotonta ja se sotii hänen identiteettiteoriaansa vastaan. Eri kannat ovat peruuttamattomasti yhteensovittamattomia ja tällainen yritys on poliittisen käsitettä vastaan. (Mouffe 2013, 3.)

Samoin kun ihmisyhteisöt yhdistyvät toisiaan vastaan, myös itse poliittiset käsitteet tähtäävät Schmittin mukaan vastakohtien synnyttämiseen. Käsitteillä on poliittinen merkitys vain, jos niillä on käyttötarkoituksensa ystävä/vihollinen-jaottelussa. (Schmitt 2015, 35–36.) Schmitt haluaakin erottaa poliittiset käsitteet moraalisisista, esteettisistä, taloudellisista ja kaikista muista kategorioista, sillä poliittinen on täysin oma kategoriansa. ”Poliittisen vihollisen ei tarvitse olla moraalisesti paha eikä esteettisesti ruma; sen ei tarvitse esiintyä taloudellisena kilpailijana, ja sen kanssa harjoitettu liiketoiminta saattaa jopa olla kannattavaa”, vaikka näiden itsenäisten kategorioiden yhdistäminen saattaakin olla psykologisesti hyödyllistä. Päin vastoin myöskään pahan, ruman tai taloudellisesti vahingollisen ei tarvitse olla poliittinen vihollinen tai hyvän, kauniin tai hyödyllisen olla ystävä. (Schmitt 2015, 31–32.) On kuitenkin mahdollista, että joku tällainen muu vastakohta muuttuu poliittiseksi sen jakaessa ihmiset ystäviin ja vihollisiin. Uskonto, etnisuus, moraalit, oikeus tai talous eivät siis yksinään ole riittäviä syitä sotaan, mutta ne voivat kohota poliittiseksi ystävä/vihollinen-jaoksi. (Schmitt 2015, 41–42.)

Samaan tapaan kuin Schmitt halusi erottaa poliittisten käsitteiden kategorian muista, Mouffe pitää vaarallisena nykyistä suuntausta korvata poliittiset käsitteet yhä useammin moraalisella sanastolla. Hänen mukaansa politiikassa on yhä olemassa me/he-erottelu, mutta poliittisten käsitteiden sijaan jako ymmärretään hyvän ja pahan väliseksi. Tällöin vastustaja on vihollinen, jonka kanssa ei sovi käydä demokraattista kamppailua vaan joka on tuhottava. (Mouffe 2005, 5, 73–76.) Tämä poliittisen vastakkainasettelun kielen siirtyminen moraaliseen rekisteriin johtuu Mouffen (2005, 75; 2013, 142) mukaan nimenomaan siitä, että poliittinen me/he-jako on yritetty hävittää depolitisoivalla, konsensushakuisella ja poliittisia identiteettejä häivyttävällä diskurssilla.

Mouffen (2005, 6) mukaan politiikka vaatii selkeiden kollektiivisten identiteettien olemassaoloa sekä ihmisten halujen ja toiveiden mobilisointia. Mobilisointi edellyttää politisointia ja politisointi edellyttää konfliktuaalisia identiteettejä. Mouffen mukaan politiikassa on voimakas affektiivinen ulottuvuus, jossa panoksena on identifioituminen johonkin ryhmään. (Mouffe 2005, 24–25.) Politiikka ei siis ole vain omien etujen laskelmoivaa puolustamista, joka on nimenomaan liberalismiin ja sen konsensushakuisuuden taustaoletus.

Mouffe (2005, 24) esittää konsensuksen korostamisen seurausten todisteeksi ensinnäkin poliittisen osallistumisen laskua: politiikka ei vetoa riittävästi ihmisten tunteisiin ja haluihin. Tämä taas on vakava uhka toimivalle demokratialle, jos legitiimi vastakkainasettelu puuttuu (Mouffe 2005, 30). Äänestysaktiivisuuden laskun lisäksi Mouffe näkee populismin nousun konsensusajattelun seurauksena. Toimivan demokratian on Mouffen mukaan tarjottava ihmisille todellisia vaihtoehtoja, joissa on myös todellisia panoksia. Kun perinteisen oikeiston ja vasemmiston erot ovat hälventyneet, populistiset puolueet näyttävät retorisesti ainoina todellisina vaihtoehtoina. (Mouffe 2013, 140–141.) Kolmanneksi Mouffesta näyttää siltä, että demokraattisen vastakkainasettelun korvaa ehdottomien, moraalien käsitteiden määriteltyjen kollektiivisten identiteettien, kuten kansallisuuksien, uskontojen tai etnisten ryhmien yhteenotto. Kadonneet poliittiset kollektiiviset identiteetit korvautuvat muilla kollektiivisilla identiteeteillä. (Mouffe 2005, 30.) Vastakkainasettelu ei häviä koskaan, joten Mouffen mukaan on tärkeää tarjota niille demokraattinen tapa kohdata toisensa.

2.2 Agonistinen demokratia

Chantal Mouffen (2005, 2,) mukaan demokraattista politiikkaa on virheellistä, jopa vaarallista ymmärtää konsensuksen ja sovittelun (*reconciliation*) käsitteillä, koska antagonismi on perustava ulottuvuus poliittiselle. Poliittisten instituutioiden ei pitäisi tavoitella intressi- ja arvokonfliktien yhteensovittamista, vaan Mouffen mukaan sekä demokraattisten poliitikkojen että demokrateorian tehtävänä olisi luoda agonistinen (kreik. *agōn*, kamppailu) julkinen tila, jossa eri hegemonista asemaa tavoittelevat poliittiset projektit voisivat kohdata toisensa (Mouffe 2005, 3). Konflikti on perustava elementti poliittista, mutta demokratiassa konfliktit ilmenevät legitiimeissä muodoissa väkivallattomasti ja vastapuolen olemassaolon hyväksyvästi (Mouffe 2005, 4–5).

Mouffe vastustaa ensinnäkin Schmittin käsitystä siitä, että pluralistinen yhteiskunta ei voi olla demokraattinen ja toisekseen liberalismiin taipumusta häivyttää poliittinen kokonaan. Mouffe tarjoaa kolmannen vaihtoehdon, jota hän kutsuu nimellä agonistinen demokratia. Tässä mallissa konflikti on legitiimiä, eli väkivallatonta samalla kun tunnustetaan, että osapuolten väliseen konfliktiin ei ole olemassa rationaalista ja kaikkia tyydyttävää ratkaisua. Schmittiläinen ystävä/vihollinen-jako voidaan ylittää, kun löydetään jokin side, jokin yhteinen periaate, jonka avulla vastapuolen vaatimuksia voidaan pitää legitiimeinä, vaikkakin vastakkaisina omille. Jos vastapuolta pidetään vihollisena, sen vaatimukset ovat illegitiimejä ja heidät tulisi hävittää. Liberalistinen käsitys siitä, että poliittisten ”kilpailijoiden” (*competitors*) väliset intressit olisivat neuvoteltavissa kaikkia hyödyttävällä tavalla hävittää antagonistisen elementin, joka on puolestaan identiteetin muodostumisen ja olemassaolon kannalta mahdottomuus. (Mouffe 2005, 20.) Nykyisen demokrateorian kaksi pääsuuntausta ovat Mouffen mukaan aggregaatiomalli (*aggregative model*), jossa poliittisten toimijoiden katsotaan ajavan vain omia etujaan, sekä deliberatiivinen malli, joka korostaa järjen ja moraalisen harkinnan merkitystä. Molemmat mallit kuitenkin unohtavat Mouffen mukaan

kollektiivisten identiteettien, tunteiden ja halujen merkityksen poliittiselle toiminnalle. Demokratian agonistinen malli sen sijaan pyrkii ottamaan myös nämä elementit huomioon, mitkä ovat liberalismiin individualistisessa ja rationaalisessa viitekehyksessä jääneet huomiotta. (Mouffe 2013, 6.)

Näin Mouffe tulee määritelleeksi antagonismin uudelleen: se on me/he-suhde, jossa osapuolet ovat vihollisia eikä heillä ole mitään yhteisesti jaettua periaatetta (*common ground*). Agonismi on tällöin vastakkaisten osapuolten me/he-suhde, joka tunnustaa vastustajansa legitiimeiksi eli heidän olemassaolonsa ja oikeutensa näkemyksiinsä oikeutetuksi, vaikka tunnustetaankin, että konfliktille ei ole olemassa rationaalista ratkaisua. Agonistinen "he" on vastustaja (*adversary*), ei schmittiläinen vihollinen eikä liberalistinen kilpailija (*competitor*). (Mouffe 2005, 20.)

Pluralistinen liberaali demokraattinen yhteiskunta ei kiellä konfliktien olemassaoloa, vaan demokratian idea Mouffelle on nimenomaan se, että eriävillä mielipiteillä on legitiimi asema ja oikeus tulla kuulluiksi. Hän sanoo, että modernin demokratian erityisyys perustuu konfliktin tunnustamiselle ja legitimoinnille, sekä kieltäytymiselle tukahduttaa se säätämällä autoritääriinen järjestys. Erimielisyys on demokratian ehto. (Mouffe 2005, 22; 29–30.) Koska poliittinen perustuu vastakkainasetteluun, demokraattinenkaan politiikka ei voi sitä ylittää. Demokraattinen politiikka vain valjastaa vastakkainasettelun toisella tavalla, eli yhteensopivasti pluralismin kanssa. (Mouffe 2005, 14.)

Vastustajien välistä konfliktia käydään sekä yhteisessä symbolisessa tilassa, eli instituutioissa, että käytänteissä, joissa erimielisyyden ilmaisulle on legitiimejä kanavia. Näin antagonistiset konfliktit voidaan "kesyttää" agonistisiksi, kun eriävillä mielipiteillä on olemassa muitakin keinoja ilmaista itseään kuin väkivalta. (Mouffe 2005, 20–21.) Mouffe käyttää tästä mallista myös termiä "konfliktuaalinen konsensus". Termi korostaa konsensusta yhteisen symbolisen tilan olemassaolon suhteen, jonka puitteissa legitiimi yhteenotto poliittisten vastustajien välillä on mahdollinen. Demokraattisen debatin Mouffe ymmärtää todelliseksi yhteenotoksi eikä vain "dialogiksi". Debatti on todellista taistelua, mutta sitä käydään yhteisin pelisäännöin

hyväksyen samalla, että osapuolten kantojen yhteensovittamattomuudesta huolimatta ne ovat legitiimejä näkökulmia. (Mouffe 2005, 52.) Poliittista konsensusta tarvitaan siis poliittisten instituutioiden toimintakyvyn takaamiseksi, jossa demokraattinen erimielisyys voi toteutua. Mouffin mukaan näiden demokraattisten instituutioiden perusta on konsensuksessa suhteessa vapauden ja tasa-arvon periaatteiden tärkeyteen, mutta erimielisyys koskee niiden tulkintaa ja toteuttamista. (Mouffe 2005, 31.)

Kirjailija Elias Canettia lainaten Mouffe pitää demokraattisten instituutioiden tarkoituksena sitä, että poliittisia konflikteja, olivat ne kuinka intensiivisiä tahansa, käydään aseiden sijasta puhumalla ja äänestämällä. Demokraattisten instituutioiden vahvuus ei ole siinä, että enemmistön puoltama äänestystulos olisi sinänsä viisaampi tai että vähemmistö olisi nyt taivuteltu ja suostuteltu toiseen kantaan, vaan siinä, että häviö hyväksyy tappion. (Mouffe 2005, 22–23.)

Mouffin ajama pluralismi ei kuitenkaan ole rajatonta, koska sen toimiakseen on jätettävä ulos ne, jotka kyseenalaistavat agonistisen vastakkainasettelun mahdollistavat instituutiot. Demokraattinen konflikti tapahtuu tietyn konsensuksen, tiettyjen pelisääntöjen puitteissa. (Mouffe 2005, 120.) Kaikkien osapuolten on hyväksyttävä demokraattiset vapauden ja tasa-arvon periaatteet, joiden tulkinnasta poliittista kamppailua käydään tunnustaen samalla toisen nämä periaatteet hyväksyvän osapuolen oikeuden taistella oman tulkintansa puolesta (Mouffe 2013, 7). Ne, jotka eivät sääntöjä hyväksy eivätkä siten toimi samassa symbolisessa tilassa muiden osapuolten kanssa, on voitava sulkea agonistisesta vastakkainasettelusta ulos. Tämä on kuitenkin tehtävä poliittisin eikä moraalisin perustein. (Mouffe 2005, 120–121.)

3 KARI PALONEN

3.1 Poliittinen toiminta Palosen mukaan

Kari Palonen (2019, 4) ymmärtää politiikan kontingenttina, kiistanalaisena ja ajallisena toimintana. Hän kertoo tulkitsevansa poliittista toimintaa vastakkaisesta näkökulmasta kuin politiikantutkimuksen valtavirta: poliittinen erimielisyys ei ole vain vaihe ennen konsensuksen löytämistä ja lopullisen päätöksen tekemistä, vaan dissensus on politiikan ydin (Palonen ym. 2014, 3). Palonen on sekä suomen- että englanninkielisessä kirjallisuudessaan omaksunut tavakseen käyttää sanaa dissensus puhuessaan poliittisesta erimielisyydestä korostaen sen vastakkaisuutta konsensukselle. Useimmiten englanninkielisessä kirjallisuudessa poliittista erimielisyyttä kuvataan sanalla *dissent* tai sitten se ymmärretään sanan *conflict* kautta.

Konsensus on Palosen ymmärryksen mukaan marginaalinen ilmiö politiikassa (Palonen ym. 2014, 3), jonka tarkoituksena itse asiassa on mahdollistaa dissensus (Palonen 2019, 80) ja sitä kautta poliittinen toiminta. Konsensus voidaan ymmärtää myös dissensuksen “väliaikaisena deaktualisointina” (Palonen ym. 2014, 3), esimerkiksi kun äänestyksen jälkeen kyseinen asia otetaan pois parlamentin työjärjestyksestä (Palonen 2019, 231). Äänestystulos ei kuitenkaan merkitse mitään

lopullista "oikeaa ratkaisua" tai konsensuksen löytymistä, vaan se on aina mahdollista tuoda takaisin debatoitavaksi ja dissensuksen piiriin (Palonen 2019, 231).

Palosen (2019, 47) käsitys politiikasta kontingenttina toimintana perustuu Max Weberin ajatukseen siitä, että inhimillinen toiminta sisältää aina mahdollisuuden (saks. *Chance*) toimia toisin. Palosen käsitys taas politiikasta kiistanalaisena toimintana on inspiroitunut Weberin tieteellisen objektiivisuuden käsitteestä, jonka kautta voi ymmärtää myös poliittisen dissensuksen luonnetta. Tieteellisiä ja poliittisia kiistoja tulee Palosen mukaan käsitellä ja arvioida samalla tavalla. Weberkin hänen mukaansa "implisiittisesti" suosittaa parlamentaarisen menettelytavan siirtämistä tieteellisiin kiistoihin. (Palonen 2012, 140–141.) Palosen (2012) mukaan parlamentaarinen menettelytapa tulisi nähdä tiedeyhteisön kaltaisena eri näkökulmista maailmaa tarkastelevana kollegiona, joka avoimesti ja reilusti debatoi asioiden eri puolista ja kontrolloi vertaisarvioiden keskinäistä toimintaa. Weber käsittää objektiivisuuden vain näkökulmasidonnaisena, "suhteessa johonkin" (Palonen 2012, 136) ja Palonen (2012, 134) yhdistää tämän käsityksen myös poliittiseen toimintaan. Weberin mukaan "asioita tarkastellaan aina jostakin näkökulmasta" ja "'objektiivisuus' on yhtä lailla näkökulmasidonnainen käsite kuin esimerkiksi vapaus tai tasa-arvo" (Palonen 2012, 135). Objektiivisuus ei ole subjektiivisuuden vastakohta, "vaan se tulee päinvastoin ymmärrettäväksi vain eri näkökulmien tarkasteluun tuoman 'subjektiivisuuden' kautta" (Palonen 2012, 136). Toisin sanoen objektiivisuus muodostuu subjektiivisuuksien kirjosta. Kyse ei ole näiden näkökulmien yhteensovittamisesta. Palonen (2012, 136) sanoo, että "perspektiivien eroja ei voida kieltää tai ylittää, vaan [tieteellinen] tutkimus koostuu niiden välisistä kiistoista, kiistojen jäsentämisestä ja proseduralisoinnista". Tieteellinen objektiivisuus tarkoittaa sitä tieteellisen toiminnan periaatetta, jonka mukaan asioista avoimen ja reilun pelin hengessä debatoidaan ilman, että vakiintuneille käsityksille annetaan kyseenalaistamaton asema. Tiedeyhteisö on itse ainoa, joka voi arvioida tieteellisen toiminnan kriteerejä, eikä se voi vedota mihinkään ylempään auktoriteettiin. (Palonen 2012, 139.) Samoin kun tiede pyrkii objektiivisuuteen, politiikankin tulisi tarkastella asioita monelta eri kannalta

sen ymmärtämiseksi kunnolla. Kun instituutiossa ei ainoastaan sallita vaan jopa vaaditaan dissensusta, asioiden tarkastelu monista näkökulmista tulee mahdolliseksi. (Palonen 2012, 140.) Objektiivisuus ei siis tarkoita Paloselle (2012, 135) käsiterealismia, vaan hän sen sijaan esittää retorista käsitystä objektiivisuudesta sen tarkoittaen “reilua vastakkaisten näkökulmien kilpailua” (Palonen 2008, 103). Sitä paitsi Palosen (2012, 21; 2008, 103) mukaan kattavalle poliittiselle debatille on ominaista, etteivät näkemykset lähenny toisiaan vaan päinvastoin erot tulevat selkeämmin esiin. Palonen (2008, 103) myös myöntää tämän kääntöpuolen, eli sen, että vaihtoehtoiset argumentit yksinkertaistavat ja kärjistävät asioita eivätkä niinkään tuo nyansseja keskusteluun.

Politiikan ajallisena toimintana voi ymmärtää Palosen (2000, 195) mukaan kahdella eri tavalla sillä, “[a]ika ei vain kulu, vaan sillä ‘pelataan’”. On siis olemassa sekä ajan politiikka että politiikan aika. Ajan politiikka liittyy ennen kaikkea siihen, miten kuluvaan aikaan suhtaudutaan poliittisesti. Siinä on kyse yleisesti ajasta politiikan kohteena, jonkinlaisena poliittisena ongelmana, mahdollisuutena tai realiteettina. Aika on yksi maailmaan orientoitumisen tapa mikä voidaan politisoida, ja tämä ulottuvuus on radikaalisti kontingentti sen viitatessa siihen mitä on, mitä ei ole ja mitä voisi olla. (Lindroos & Palonen 2000, 12, 17.) Ympäristökysymyksiä voidaan pitää tästä havainnollistavana esimerkkinä (Lindroos & Palonen 2000, 12), sillä niissä tulevat ilmi menneisyyden virheet, nykyiset realiteetit ja tulevaisuuden uhkavaatimukset nykyisyydelle. Toiseksi voidaan puhua politiikan ajasta, joka liittyy ajalla pelaamiseen eli ajan käyttämiseen politiikan pelivälineenä. Kyse on tietystä “poliittisesta taidosta tai kompetenssista”. (Lindroos & Palonen 2000, 12, 15.) Arkipuheessa “ajalla pelaaminen” viittaa ehkä jonkinlaiseen epäasiallisena pidettävänä viivyttelävänä jarrutuskeskusteluna ja vaikka tämä onkin yksi tapa käyttää aikaa politiikan välineenä (Lindroos & Palonen 2000, 17; Palonen 2019, 176), politiikan aikoihin voi suhtautua monella muullakin tavalla. Poliitiikan aikaan liittyvät aikapoliittiset tyyli, retoriikka, rytmikka, strategiat ja taktikat sekä kontrolli (Lindroos & Palonen 2000, 15–16).

3.2 Parlamentarismi

3.2.1 Parlamentarismi poliittisen toiminnan ideaalityyppinä

Parlamentarismi, tai parlamentaarisesti toimiminen, on Paloselle (2019, 4) poliittisen toiminnan ideaalityyppi, sillä siinä poliittinen kontingenssi, kiistanalaisuus ja ajallisuus ovat sisäänrakennettuina. Palonen antaa eri teksteissä hieman erilaisia muotoiluja ja määrittelyjä sille, mitä hän tarkoittaa ”parlamentarismilla”, mutta yksinkertaisimmillaan ymmärrettynä se tarkoittaa erityistä retorista politiikan tyyliä (Palonen 2012, 61) ja menettelytapaa, jossa asialistan kohdista debatoidaan *pro et contra*, eli deliberoidaan (Palonen 2019, 10). Esityksen heikkouksista ja vahvuuksista kiistellään ja sitä tarkastellaan vastakkaisista näkökulmista (Palonen 2019, 10). Yhtäkään esitystä ei hyväksytä ennen kuin se on alistettu perinpohjaiselle tarkastelulle ja vaihtoehtoisille näkemyksille (Palonen ym. 2014, 3). Vaikka vaihtoehtoisia näkemyksiä ei vielä olisi, parlamentaariset menettelytavat tarjoavat aikaa ja mahdollisuuksia parlamentin jäsenille keksiä uusia (Palonen 2019, 10). Deliberatiivisen parlamentarismien tarkoituksena ei siis ole luoda edellytyksiä konsensuksen löytämiselle, vaan se on menettelytapa, jolla poliittisia kiistoja käsitellään reilusti ja vastapuolta kunnioittaen (Palonen ym. 2014, 6).

Parlamentaarinen menettelytapa varmistaa politiikan kontingentin ja kiistanalaisen luonteen nousemisen myös asioista, jotka eivät ensi alkuun näytä sellaisilta (Palonen ym. 2014, 6). Se sisältää mahdollisuuksia tuoda esille uusia eriäviä mielipiteitä, jotka saattavat muuttaa arvioita esityksen heikkouksista ja vahvuuksista (Palonen 2019, 38). Parlamentaaristen menettelytapojen etu on, että ne muuttavat poliittisen erimielisyyden voimavaraksi, jolla voidaan laajentaa kokouksen poliittista mielikuvitusta ja horisonttia tarjoamalla vaihtoehtoisia näkökulmia. Näin kiistämättömätkin ”faktat” voidaan kyseenalaistaa (Palonen 2019, 47), koska “[k]aikki kauniitkin periaatteet – kuten ihmisoikeudet – kääntyvät itseään vastaan, jos ne halutaan siirtää politiikan ja historian yläpuolelle ja niiden tulkinta pois parlamentaarisesta kontrollista” (Palonen 2012, 22).

On syytä huomioda, että tässä käsiteltävä parlamentarismien käsite on pitkälti ideaalityyppi, joka ei ole sellaisenaan täydellisesti toteutunut missään, ja joka voi toiminnan muodon mallina toteutua muuallakin kuin parlamenteissa. Palosen (2012, 62) mukaan “*parlamentaarinen* viittaa pikemminkin toiminnan ideaalityyppiin kuin instituutioon.” Palonen (2019, 17) katsoo Westminsterin parlamentin olevan lähimpänä tätä ideaalityyppiä. Käytännössä tietyssä parlamentissa yhdistyy parlamentarismien ideaalityyppi sekä kyseisen parlamentin historialliset erityispiirteet (Palonen 2019, 46), jolloin itse parlamentit voivat olla “menettelytavoiltaan enemmän tai vähemmän” parlamentaarisia (Palonen 2012, 169). Nykyisissä reaalissa parlamenteissa on täten paljon puutteita verrattuna tähän ideaalityyppiin. Esimerkiksi viimeisen sadan vuoden aikana parlamentit ovat Palosen mukaan siirtyneet enemmänkin hallinnollisiksi instituutioiksi ja deliberatiivinen toiminta on siirtynyt sivuun (Palonen ym. 2014, 8). Toiseksi puolueiden rooli parlamenteissa on tänä päivänä jokseenkin suuri ja parlamentaarinen politiikka tarkoittaa yhä useammin puolueiden välistä neuvottelua, jolloin yksittäisen parlamentaarikon mahdollisuudet osallistua deliberatioon ovat kaventuneet (Palonen ym. 2014, 6–7).

Parlamentarismia ei tule Palosen (2012, 169) mukaan käsittää ainoastaan virallisten, vaikkapa kansallisten parlamenttien yksinoikeudeksi, koska “parlamentaarisia menettelytapoja voidaan noudattaa enemmän tai vähemmän myös muissa instituutioissa, kokouksissa, järjestöissä, puolueissa ja myös yliopistoissa”. Esimerkiksi Taru Haapala (2014) on tutkinut opiskelijajärjestö Oxford Unionin debatoitinkulttuuria parlamentaarisen mallin kautta. Parlamentarismi on toimintatapa, tapa toimia poliittisesti. Palosen (2019, 6) mukaan “[p]arlamentaarisesti toimiminen voi tapahtua missä tahansa, missä useat toimijat käsittelevät kiistansa rauhanomaisesti parlamentaarisia menettelytapoja noudattaen”.

3.2.2 Menettelytavat

Parlamentti on erään Palosen (2019, 45) jokseenkin väljän määritelmän mukaan kokoontuminen, jossa harjoitetaan deliberaatiota, eli asioiden tarkastelua *pro et contra* monesta näkökulmasta tiettyjen menettelytapojen mukaisesti. Parlamentarismien erottaa muista poliittisen toiminnan muodoista juuri sen menettelytavat. Proseduraalinen politiikka on kielellistä toimintaa ja itse menettelytavat voivat olla joko eksplisiittisesti kirjoitettuja tai perustua vakiintuneisiin käytänteisiin ja ennakkotapauksiin. (Palonen 2019, 52–53.) Esimerkiksi “ranskalainen parlamentarismi nojaa kirjoitettuihin sääntöihin”, kun taas “brittiläinen turvautuu ennakkotapauksista muodostuneisiin konventioihin” (Palonen 2012, 71). Menettelytavan yhtenä tarkoituksena on välttää mielivaltaista ja sattumanvaraista toimintaa (Palonen 2019, 53). Toisaalta myös itse parlamentaarinen menettelytapa on olennainen kiistanaihe parlamentaarisessa politiikassa. On kiistanalaista, mitä sääntöjä tai periaatteita tulisi soveltaa käsillä olevaan tapaukseen (Palonen 2019, 55), eikä parlamentti voi turvautua mihinkään ulkopuoliseen auktoriteettiin näiden kiistojen ratkaisemisessa (Palonen 2019, 77).

Parlamentaarisen menettelytavan perustana on Palosen (2019) mukaan reilun pelin (*fair play*) periaate. Reilun pelin idea eli vastapuolen kunnioittaminen on nimenomaan se, mikä institutionalisoi parlamentaarisen dissensuksen ja debatin. Reilu peli tarkoittaa sitä, että kenen tahansa edustajan millä tahansa esityksellä on oltava reilu mahdollisuus tulla kuulluksi ja lopputulemaltaan avoimen debatin aiheeksi. (Palonen 2019, 54.) Tämän toteutuminen edellyttää parlamentin jäsenten vapautta sekä keskinäistä tasa-arvoisuutta (Palonen 2012, 25–26). Reilun pelin idea esimerkiksi suojaa siltä, että parlamentaarinen enemmistö yrittäisi ajaa esityksen läpi ilman debattia (Palonen 2019, 55). Reilun pelin idea on sekä parlamentaaristen menettelytapojen perusta että niiden tulos. Parlamentaarisen politiikan säännöt ja toimintatavat luovat ajallista, tilallista, henkilökohtaista ja kielellistä etäisyyttä, jotka puolestaan luovat olosuhteet kunnioittavalle ja väkivallattomalle poliittiselle käyttäytymiselle (Palonen 2019, 9). Parlamentaarikot säätelevät itse reilun pelin idean

toteutumista (Palonen 2019, 55) ja sen kriteerejä (Palonen 2019, 77), eli mihinkään ulkopuoliseen auktoriteettiin ei voi turvautua. Auktoriteetin puuttuminen ja kontingenssin tunnustaminen ovat nimenomaan reilun pelin idean takana, kun sen mukaan kukaan ei voi julistaa omaavansa yhtä ainoaa auktoritatiivista tulkintaa käsillä olevasta asiasta ja myös epätavallisilla ehdotuksilla on oikeus ja mahdollisuus tulla kuulluiksi (Palonen 2014, 336; 2019, 231). Reilun pelin idea ilmentää parlamentaarisen menettelytavan avoimuutta ja kiistojen lopputulosten kontingenttia luonnetta (Palonen 2014, 339). Toki esimerkiksi puhemiestä, joka Palosen mukaan jakaa puheenvuorot reilusti aidon debatin mahdollistamiseksi ja valvoo parlamentaarista käytöstä, voi pitää jonkinlaisena tuomarin kaltaisena auktoriteettina. Hän kuitenkin pitää vähäisenä sitä vaaraa, “että hän käyttäisi parlamenttiin ulkopuolisen tuomarin valtaa”, vaikkakin myönnettävästi mahdollisena (Palonen 2012, 21, 172).

Parlamentarismien ideana on Palosen mukaan se, että “mikään asia ei ole niin tärkeä, että sen nimissä voitaisiin uhrata parlamentaarisia menettelytapoja”. Toki “[k]iireellisyys mahdollistaa käsittelyjärjestyksen yksinkertaistamisen, mutta tästäkin pitää päättää parlamentaarisia muotoja noudattaen”. (Palonen 2012, 25.) Esimerkiksi Suomessa perustuslain säätämisyjärjestys voidaan julistaa kiireelliseksi tavallista suuremmalla parlamentaarisella enemmistöllä (Suomen perustuslaki 1999/731, 73 §). Poliittisen kysymyksen pitäminen niin tärkeänä, että se voisi ohittaa parlamentaarisen menettelytavan tarkoittaisi sitä, että kysymys on tärkeämpi kuin parlamentaarinen elin itse. Parlamenttiahan ei ole olemassa erillään sen säännöistä. Parlamentaarinen formaali proseduralismi tarkoittaa Palosen mukaan valtiojärjestyksen ensisijaisuutta yksittäisiin poliittisiin kysymyksiin nähden (*priority of the polity over policy*). (Palonen 2019, 69.)

Parlamentaarista deliberoivaa debattia luonnehtii tiukat menettelytavat, mutta koska parlamentarismi on viime kädessä suhteellisen salliva käsite, täysin tarkkaa ja kattavaa normatiivista listaa siitä, mitä parlamentaariseen menettelytapaan käytännössä kuuluu, on mahdotonta antaa. Menettelytavat voivat riippua esimerkiksi

siitä, käydäänkö debattia täysistunnossa vai pienemmissä komiteoissa tai valiokunnissa, asiaan käytettävän ajan määrästä ja siitä, pitäisikö keskustelun keskittyä suureen kuvaan vai yksityiskohtiin ja sanamuotoihin (Toscano 2014, 405). Oleellista parlamentaarille menettelytavoille on kuitenkin sen suhtautuminen politiikkaan kontingenttina ja vastustajaa kunnioittavana toimintana.

Palonen myös ennakoii kritiikkiä, jonka mukaan parlamentaariset menettelytavat olisivat uhka poliittiselle vapaudelle. Negatiivinen vapauskäsitte tarjoaakin kaksi näkökulmaa: yhtäältä menettelytavat estävät toimia vapaasti mutta toisaalta ne mahdollistavat Palosen mukaan riippumattomuuden ja suojaavat sattumanvaraiselta ja ulkopuoliselta vallalta, kuten hallitukselta, enemmistöiltä ja virkamiehiltä. (Palonen 2019, 69–70.) Deliberatiivisen menettelytavan tarkoituksena on vähentää eturyhmien, hallinnon, äänestäjien sekä puolueiden vaikutusta parlamentaariseen politiikkaan (Palonen ym. 2014, 6). Tämän lisäksi positiivisen vapauskäsitteksen mukaisesti parlamentaariset menettelytavat tarjoavat uusia mahdollisuuksia toimia poliittisesti. (Palonen 2019, 69–70.)

Parlamentarismien tutkimuksella on löydetty yhteys poliittisen järjestelmän parlamentarisoinnin ja demokratisaation välillä (Palonen ym. 2014, 8). Palosen (2012, 171) mukaan ”parlamentaarinen proseduralismi on historiallisesti merkinnyt suojaa parlamentin jäsenille ja vähemmistöille enemmistön mielivaltaa vastaan, jolle on ollut houkuttelevaa tulkita parlamentaarista menettelyä omaksi edukseen, vedota kiireeseen tai poikkeustilanteeseen päätösten läpiviemiseksi ilman perusteellista käsittelyä ja huolehtimista parlamentaarisen politiikan toimintaedellytyksistä”. Hän viittaa myös tutkimuksiin koskien 1920- ja 1930-lukujen eurooppalaisia poliittisia järjestelmiä, joiden mukaan parlamentaariset järjestelmät löivät presidentiaaliset järjestelmät (Palonen ym. 2014, 8). Poliitiikan parlamentarisoiminen ei tarkoita minkään yhden poliittisen ryhmittymän ”voittoa”, koska se vain avaa uusia poliittisia kamppailuja sen tuodessa esille politiikan kontingentin ja kiistanalaisen luonteen. Parlamentaarinen muodollinen debatoiminen tekee mahdottomaksi voiton tavoittelun

hinnalla millä hyvänsä ja näkyväksi sen, että poliittisella kamppailulla on merkitystä vain, jos sen lopputulemaa ei tiedetä etukäteen. (Palonen 2019, 228.)

Parlamentaaristen menettelytapojen olemassaolo merkitseekin myös niiden negaation, eli epäparlamentaaristen menettelytapojen olemassaoloa. Epäparlamentaariset menettelytavat tarkoittavat yleisesti sekä reilun pelin idean että edustajien keskinäisen tasa-arvon, kohteliaisuuden ja instituution kunnian loukkaamisen tuomista politiikkaan (Palonen 2012, 68). Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi vastustajan henkilön loukkaamista sekä poliittisten kamppailujen ratkaisemista ”hallinnollisin menettelyin”, kuten poliittisten vastustajien vangitsemisella, parlamentista poissulkemisella, painostamisella tai halveksivalla kielellä (Palonen 2012, 20).

3.2.3 Retoriikka

3.2.3.1 Parlamentaarinen deliberaatio ja debatti

Perustana parlamentaariselle debatille Palosen (2012, 20; 2019, 10) mukaan on se klassisen retoriikan perusteeksi, että käsiteltävää asiaa ei voida ymmärtää kunnolla ilman dissensusta, vastakkaisten näkökulmien esiintuomista ja niiden välistä debattia. Tätä juuri deliberaatio Paloselle tarkoittaa: asioiden tarkastelua *pro et contra*. Parlamentissa dissensus on institutionalisoitu sen menettelytapoihin siksi, että kysymyksen perusteellisen ymmärtämisen ehtona on sen tarkasteleminen vastakkaisista näkökulmista (Palonen 2019, 46). Parlamentaarinen menettelytapa perustuu siihen olettamukseen, että esitykset, perustelut ja päätökset voidaan aina kyseenalaistaa (Palonen 2019, 47). Aloitteen poliittista merkitystä ei voida arvioida kunnolla ennen kuin toisistaan poikkeavia näkökulmia on verrattu perusteellisesti toisiinsa. Palonen on kutsunut tätä ”parlamentaariseksi tietoteoriaksi”, jossa tieto edellyttää dissensusta ja debattia: ilman vastakkaisia näkökulmia ei voida itse kysymystäkään ymmärtää. (Palonen 2019, 48.) Tästä seuraa, että yhtäkään asialistalla olevaa esitystä ei voida *a priori* pitää kiistattomana tai välttämättä debatin piirin ulkopuolisena asiana, vaan se tulee voida altistaa väittelylle ja vaihtoehtoisille

näkökulmille, jotta esityksen ja sen aiempien perusteluiden kontingentti ja kiistanalainen luonne nousee esille. Jos vaihtoehtoisia näkökulmia, joilla haastaa esitystä ei heti ole tarjolla, parlamentin jäsenten odotetaan keksivän niitä. (Palonen 2019, 49.) Ajatuskokeiden esittäjien ei Palosen (2019, 161) mukaan edes tarvitse ensi alkuun itse uskoa kyseiseen ideaan, kun epätodennäköinenkin heitto voi paljastaa esityksen mahdollisista seurauksista joitakin uusia, aiemmin havaitsemattomia puolia.

Samaan aikaan kun dissensus on debatin ehto (Palonen 2019, 77), parlamentaariset proseduurit puolestaan mahdollistavat dissensuksen herätellessään parlamentaarikkojen poliittista mielikuvitusta (Palonen 2019, 49). Parlamentaariselle toiminnalle siis itse yksittäistä esitystä vastustavia tai puoltavia puheenvuoroja tärkeämpää ovat ne institutionaaliset puitteet, jotka tunnustavat dissensuksen debatin välttämättömänä ehtona (Palonen 2019, 49). Parlamentaarinen menettelytapa politisoi kysymyksen, kun se avaa mahdollisuuden sen kontingenssin ja kiistanalaisuuden huomaamiseksi (Palonen 2019, 54).

Varsinaisissa alueellisissa parlamenteissa ilmenevässä parlamentarismien muodossa, kuten Suomen eduskunnassa, menettelytavat suojaavat enemmistöhallituksen yksipuolisen päätöksenteon vaaroilta, kun hallituksen agenda altistetaan debatille (Palonen 2019, 54). Menettelytavat ja retoriset näkökohdat, toisin sanoen dissensus ja debatti, ovat Palosen (2019, 162) mukaan etusijalla parlamentaarisen politiikan ymmärtämiseksi suhteessa sen jäsenten välisiin jakolinjoihin. Parlamentaaristen menettelytapojen noudattaminen selittää Palosen mukaan sitä, miksi enemmistöhallituksenkin aloite voi muokkaantua tai se voidaan vetää kokonaan pois agendalta. Kun menettelytavat politisoivat kysymyksen tuomalla esille sen kontingentin luonteen ja avaamalla mahdollisuuden tarkastella asiaa toisesta näkökulmasta, voi myös enemmistöhallituksen osa huomata esityksen mahdolliset epäsuotuisat seuraukset. (Palonen 2019, 54.) Hallituksen esityksen läpimeno ei siis ole vain kyllä/ei-kysymys, vaan se usein muokkaantuu jonkin verran ennen hyväksyntää. Palosen mukaan ei myöskään ole mitään käsitteellistä estettä sille, etteikö hallituspuolueidenkin edustajien kannattaisi ryhtyä ajatusleikkiin esityksen

mahdollisista seurauksista, vaikka vain lisätäkseen uuden näkökulman esityksen puoltamiseksi ja opposition jäsenten kannatuksen saamiseksi. (Palonen 2019, 161.) Jos parlamentissa ei debatoitaisi, parlamentilla olisi Palosen (2019, 76) mukaan vain hallituksen kumileimasimen rooli. Vastaavasti hallituksen on myös mahdotonta toteuttaa ohjelmaansa "loppuun" asti, jos se ei hyödyntäisi parlamentaarikkojen poliittista mielikuvitusta ja parantaa ehdotuksia (Palonen 2019, 228). Palonen ei kiellä, etteikö hallituksen vastuu parlamentille ja hallitus/oppositio-jako olisi tärkeitä parlamentaariselle politiikalle, mutta käsitys parlamentista olisi hyvin köyhä, jos näitä pidettäisiin parlamentaarisen politiikan tärkeimpinä elementteinä, eikä parlamenttia ymmärrettäisi deliberoivana kokouksena (Palonen ym. 2014, 4).

Hallituksen kasvaneella vallalla näyttää olleen kaksijakoisia seurauksia. Yhtäältä Palonen sanoo, että Westminsterissä "[h]allituksen faktuaalinen etusija parlamentin esityslistan muodostajana varmisti parlamentin toimintakyvyn 1800-luvun lopulla". Toisaalta tämä on kuitenkin johtanut poliittisen keskustelun siirtymiseen "parlamentista vaaleihin, kamppailuun enemmistöstä ja sen muodostaman hallituksen kasvavien resurssien käyttövallasta" ja "parlamentin puhevallan tiettyyn alistamiseen äänestyksissä näkyville voimasuhteille ja ajankäyttöä koskevan päätösvallan poisottamiseen parlamentilta itseltään". (Palonen 2012, 81.)

Palonen itse esittääkin hallituksen vallan rajoittamista edelleen niin sanotulla "agendan politiikalla", eli avaamalla myös esityslistan muodostamisen prosessin parlamentaariselle debatille. Nykyään parlamentaarista debattia käydään vain hallituksen antaman esityslistan sisällöstä, mutta Palonen haluaisi nähdä parlamentin kokonaisuudessaan osallistuvan esityslistan muodostamiseen, jolloin parlamentaarikkojen poliittinen mielikuvitus, perspektiivien vastakkaisuus ja debatti ulotettaisiin myös kysymyksenasetteluun. (Palonen 2012, 27.) Palonen siis ajaa itse parlamenttien edelleenparlamentarisointia.

Samoin kun parlamentaariset menettelytavat suojaavat hallituksen mielivallalta, ne suojaavat Palosen mukaan osaltaan myös äänestäjäkunnalta. Palosen mukaan parlamentaariset menettelytavat debatteineen selittää sen, miksi parlamenttien on

mahdollista tehdä myös epäsuosittuja päätöksiä. Kun parlamentaarisen menettelytavan tarkoituksena on avata parlamentaarikkojen poliittista mielikuvitusta ja antaa epäsuosituille tai epätavallisille ehdotuksille reilu mahdollisuus tulla kuulluiksi ja debatoitaviksi, on parlamenttien mahdollista päätyä äänestämään myös sellaisten esitysten puolesta, jotka ovat heidät valinneiden äänestäjien keskuudessa epäsuosittuja. (Palonen 2019, 239.) Palonen viittaa ”epäsuositulla” ilmastonmuutoksen vastaisen toiminnan kaltaiseen politiikkaan (Palonen 2019, 238). Tämän voi ymmärtää rousseaulaisesti niin, että Palonen ei kannata mitä tahansa edustettavien edun ohittamista, vaan vain sellaisen politiikan läpiviemistä, joka voi todella kansakunnan yhteisedun kannalta olla tarpeellista mutta kohdata äänestäjien yksityisedun vuoksi vastustusta. Parlamentaarisen politiikan deliberatiivinen debatti viittaa Palosen mukaan siihen, että valitut parlamentaarikot edustavat koko äänestäjäkuntaa vapaalla mandaatilla. He eivät ole vaalipiiriensä ”lähettiläitä”, puolueidensa ”valtuutettuja” tai enemmistöhallituksen ”ratifiointikoneiston osia”. (Palonen 2019, 37–38.) Parlamentin jäsenet eivät siellä istuessaan ole riippuvaisia mistään esiparlamentarisista jakolinjoista, vaan ovat vapaita poliittisia toimijoita (Palonen 2012, 25). Parlamentaarikot siis puolustavat koko äänestäjäkuntaa keksimällä uusia näkökulmia, jotka saattavat ylittää vaalipäivänä muodostuneet poliittiset jakolinjat (Palonen 2019, 38). Palonen (2012, 22) sanookin, että “[s]äännöllisesti vaaleilla uudelleen valittavan ja määrämuotoja noudattavan parlamentin päätökset eivät ole hetkellisten enemmistöjen mielivallan tuloksia, vaan parlamentaarisen harkinnan tuotteita”. Samoin kuin parlamentarismi ei ole parlamenttien yksinoikeus, ei deliberatio *pro et contra* ole parlamentarismin yksinoikeus. Sitä voi aivan hyvin hyödyntää henkilökohtaisessa arjessa, hallinnossa ja liike-elämässä, kuitenkin tosiasiallisesti vain ajoittain. Kuitenkaan missään muualla kuin parlamenteissa debattia ei edellytetä samalla tavalla kuin muualla (Palonen 2012, 26), koska asiat, jotka tulevat parlamentaarisen agendan ja menettelytavan piiriin, ovat oletettavasti niin tärkeitä, että olisi vastuutonta olla tarkastelematta sitä systemaattisesti eri näkökulmista. (Palonen 2019, 39.)

3.2.3.2 Retorisen deliberaation puolustus

Palonen ymmärtää deliberaation käsitteen sen retorisen ulottuvuuden kautta, ei normatiivisena doktriinina (Palonen 2019, 37). Palonen viittaa Aristoteleelta (2012) peräisin olevaan puheen tyyppien kolmijakoon, jossa deliberoiva puhe on luonteeltaan poliittista ja joka “puntaroi sellaisia vaihtoehtoja, jotka ovat olemassa vasta esityksinä, mutta joiden välillä valitsemalla määritetään poliiksen poliittista linjaa” (Palonen 2012, 64). Aristoteleen (2012) muut puhetyypit ovat forensinen tai oikeudellinen sekä epideiktinen, eli ylistävä tai moittiva puhe.

Palonen erottaa parlamentaarisen debatin muista “väittelyn” tavoista ja areenoista kuten vaaliväittelyistä ja väittelykilpailuista. Näissä arvioidaan puhetaitoa, puhujien odotetaan pysyvän kannoissaan, väittelyn säännöt koskevat pääosin puheajan jakamista ja “voittaja” ratkaistaan taputuksen desibelimittarilla. (Palonen 2019, 75.) Parlamentaarinen tapa toimia poliittisesti sen sijaan perustuu esityslistan kohdista debatoinnille. Parlamentarisessa debatissa esitellään ehdotus, arvioidaan sen heikkouksia ja vahvuuksia ja viimeisessä vaiheessa hyväksytään, muutetaan tai hylätään esitys sekä siihen sisältyvä päätöslauselma. (Palonen 2019, 76.)

Tässä tulee esille se, että Paloselle parlamentarisella asialistalla olevilla kysymyksillä ei ole olemassa yksittäistä “oikeaa” ratkaisua, joka tulisi löytää. Esityksen heikkouksia ja vahvuuksia voidaan vain verrata toisiinsa ja lopulta äänestää asiasta, eikä mikään takaa sitä, että äänestyksen tulos olisi ehdottomasti paras ratkaisu. Se on ainoastaan debatin viimeinen vaihe. Palosen mukaan joidenkin retoristen mallien lisäksi ei ole olemassa valmiita kriteerejä, joilla esityksen heikkouksia ja vahvuuksia tulisi arvioida ja parlamentit ovat myös itsenäisiä ja riippumattomia kokouksia, joten mikään ulkopuolinen taho, kuten valtionpäämies tai perustuslakia tulkitseva tuomioistuin, ei voi puuttua poliittiseen arviointiin. Arvioinnin kriteerit ovat itsessään poliittisen debatin aihe, mutta tämä ei kuitenkaan ole Paloselle mikään ongelma, vaan aivan tavallinen osa poliittista dissensusta. (Palonen 2019, 77–78.)

Palonen kritisoi “parhaan argumentin koulukuntaa” ja “normatiivisia delibaratisteja”, kuten Jürgen Habermasia, joiden mukaan kaikkiin kysymyksiin on

olemassa paras ratkaisu ja debatin tarkoituksena on sen löytäminen. Palonen kuvailee Habermasin teoriaa siten, että keskustelun ja debatin kautta löydetään paras argumentti, joka vaientaa kaikki muut näkemykset ja jonka taakse muodostuu konsensus. (Palonen 2019, 229.) Kuitenkin konsensuksen saavuttaminen parhaasta argumentista vaatii Palosen (2019, 230) mukaan sitä, että olisi puolestaan konsensus sen arvioimisen kriteereistä.

Toiseksi parhaan argumentin teoria suhtautuu epäillen äänestyksiin, sillä se pitää äänestyksiä joko turhina, sillä konsensus on jo olemassa, tai sitten niiden pitää voittanutta puolta ”parhaana” argumenttina. Palonen ei kuitenkaan halua antaa äänestykselle niin merkittävää asemaa kuin usein halutaan ajatella. Äänestyksessä ei tapahdu mitään lopullista eikä sen tulos ole määritelmällisesti paras tai oikeudenmukaisin. Äänestyksen tulos ei ole välttämättä paras argumentti, koska se on Paloselle vain debatin päättävä vaihe, kun uusia näkökulmia ei enää esitetä. (Palonen 2019, 231.) Äänestys ei myöskään sulje kyseistä poliittista kysymystä lopullisesti, vaan ainoastaan ottaa sen asialistalta toistaiseksi pois, jotta voidaan siirtyä muihin asioihin (Palonen 2012, 23; 2019, 231). Jos tarve vaatii, asian voi avata tulevaisuudessa aina uudelleen (Palonen 2019, 231). Parlamentaaristen menettelytapojen mukaisen deliberaation etu on nimenomaan se, ettei sen äänestyksessä ilmenevän lopputuleman odoteta olevan erehtymätön. Tämä avoimuus mahdollistaa asteittaisen edistyksen, kun päätöksiä ei pidetä määritelmällisesti lopullisina. (Rosales 2014, 27.)

Palonen puolustaa retorista deliberaatiota forensista, epideiktistä ja neuvottelevaa retoriikkaa vastaan. Näistä kolme ensimmäistä on peräisin Aristoteleen (2012) jaottelusta, johon Palonen lisää neuvotteluretoriikan. Vaikka parlamenteissa toki harjoitetaan jossain määrin näitä kaikkia retoriikan muotoja, “[m]itään vaihtoehtoja parlamentille [retorisen] deliberoinnin paikkana *par excellence* ei ole tarjottu” ja sen asema on kiistämätön (Palonen 2012, 92–93).

Palonen näyttää pitävän ”deliberatiividemokraatteja”, kuten Habermasia pikemminkin forensisen retoriikan kuin deliberatiivisen retoriikan kannattajina.

Palonen sanoo näiden käyttävän deliberaation käsitettä väärin, koska hän itse ymmärtää käsitteen klassisen retoriikan merkityksessä. Kun ”deliberatistien” mukaan ”korkein oikeus ja muut vaaleista ja parlamenteista riippumattomat monijäseniset toimielimet (kuten etiikka-, ja totuuskomissiot) voivat etsiä ‘parasta argumenttia’ tai ‘yleistä etua’ neutraalimmin kuin parlamentit”, he näyttävät tarkoittavan sellaista toimintaa, joka on aristoteelisessa klassisessa retoriikassa määritelty forensiseksi retoriikaksi. Samalla argumentilla Palonen tyrmää uuskonstitutionalismia, ”joka vaatii tuomioistuimille valtaa ratkaista parlamentin päätösten perustuslainmukaisuus olettaen, että tuomarien tietoinen sokeus osapuolten näkemyksille antaa tilaisuuden ylittää parlamentaarikkojen puolueellisuus.” Näissä kuitenkin oletetaan, Palosen mukaan virheellisesti, että politiikan arvioinnin kriteerit olisivat universaalisti ymmärrettävissä ja kaikille samat, ja että olisi olemassa arvoja, ”kuten ihmisoikeudet, jotka asettuisivat parlamentaarisen politiikan mukaisen puolesta ja vastaan -kiistelyn yläpuolelle.” (Palonen 2012, 90–92.)

Epideiktisellä retoriikalla Palonen viittaa "taputusretoriikkaan", erityisesti presidenttijohtoisiin järjestelmiin ja kansanäänestyksiin, joissa käytännössä ehdotuksille joko taputetaan tai ei taputeta (Palonen ym. 2014, 6), eikä kunnollista deliberatiivista debattia käydä. Esimerkiksi Ranskan ja Yhdysvaltain vahvasti presidenttivetoisia poliittisia kulttuureita hän pitää ennemmin epideiktisinä kuin deliberatiivisina. Palonen esimerkiksi viittaa Yhdysvaltain entisen presidentin Barack Obaman muistelmiin, jossa hän kuvailee ”senatin debattien poliittista voimattomuutta”, kun istuntosalissa vain käydään äänestämässä eikä kuuntelemassa toisten puheita. (Palonen 2012, 85.) Myös ehdotukset parlamentaarisen politiikan täydentämiseksi kansanäänestyksillä Palonen (2012, 90) tuomitsee, koska niissäkään ei ole oikeaa debattia vaan keskustelu pyörii ainoastaan kyllä/ei-vaihtoehtojen ympärillä.

Aristoteleen triadiin Palonen lisää neuvotteluretoriikan, esimerkiksi kun puolueet neuvottelevat päätöksistä keskenään hallituksessa (Palonen ym. 2014, 6). Myös diplomatiaa voi pitkälti pitää neuvottelevana toimintana. Neuvottelupolitiikka

liittyy imperatiiviseen mandaattiin, jossa edustajan toimivaltuus on sidottu päämiehen etujen maksimointiin toista osapuolta suostuttelemalla tai pyrkimällä edullisiin kompromisseihin. Parlamentti kuitenkin vaatii vapaata mandaattia, koska sidottu mandaatti tekee Palosen mukaan aidosti kontingentin politiikan ja deliberoivan debatin mahdottomaksi. Neuvottelupolitiikka siirtyi deliberatiiviseen vasta 1900-luvulla, kun sitä ennen osapuolia olivat säätyjen edustajakokoukset, joissa esimerkiksi Ruotsissa “päättös muodostui säätyjen kompromissista, kun taas deliberointi sallittiin vain säätyjen sisällä”. Toki esimerkiksi Englannin parlamentin jo “1300-luvulta peräisin oleva menettelytapaohje *Modus tenendi parliamentum* sisältää jo periaatteen kysymysten tarkastelusta vastakkaisilta puolilta”. (Palonen 2012, 65–66.)

Palonen kuitenkin tunnustaa sen tosiasian, että reaalisisissä parlamenteissa, joissa puolueilla on vahva asema, on myös neuvottelua esimerkiksi hallituskoalitioiden muodostamisesta ja lyhyen aikavälin tavoitteiden (Palonen ym. 2014, 7), kuten hallitusohjelman ja sitä kautta parlamentin työjärjestyksen suhteen. Muutenkin “[p]arlamentissa harjoitetaan myös epideiktistä, forensista ja diplomaattista retoriikkaa, mutta parlamentaarista retoriikkaa on vain deliberointi *pro et contra*” (Palonen 2012, 94). Viime kädessä parlamentaarisen deliberatiivisen menettelytavan etuna on, että se mahdollistaa poliittisten kiistojen avoimuuden, kun taas forensinen retoriikka vetoaa “puolueettoman tuomarin auktoriteettiin”, epideiktinen “taputtavaan yleisöön ‘jumalan äänen’ korvikkeena” ja neuvottelu kompromissiin. Palonen itse asiassa ajaa parlamenttien “re-parlamentarisointia”, koska hän katsoo parlamenttien parlamentaarisuuden heikentyneen, kun retoriikka on siirtynyt vaaleissa epideiktisen ja puolueissa diplomaattisen retoriikan suuntaan. (Palonen 2012, 171–172.)

3.2.4 Parlamentaarinen aika

Parlamentaarinen politiikka liittyy kaiken muun politiikan tavoin aikaan. Parlamentaarinen aika liittyy itse parlamentaaristen toimijoiden ja instituutioiden menettelytapoihin ja retoriikkaan, jolloin parlamentaarikot itse muodostavat menettelytapojen aikayksiköt, mutta se on myös yhteydessä parlamentin ulkoisen maailman temporaalisuuksiin, jolloin sen on otettava huomioon myös muussa maailmassa kulkeva aika. (Palonen 2019, 169, 171.)

Aika on parlamentaarisen politiikan perustava tekijä sen vuoksi, että parlamentaarinen käsittely muodostuu vain sille ominaisesta debatoinnin muodosta. Westminsterläinen debatti koostuu kolmesta täysistuntokäsittelystä, jonka lisäksi siitä debatoidaan valiokunnissa. Monivaiheinen käsittely mahdollistaa "parlamentaarisen tietoteorian" mukaisen aloitteiden tarkastelun vastakkaisista näkökulmista tarjoamalla useita tilaisuuksia ja harkinta-aikaa muodostaa argumentteja. (Palonen 2012, 67–68.) Parlamentaarisen debatin viimeisenä vaiheena esityksestä äänestetään. Tämä käsittelyjärjestys mahdollistaa useita tilaisuuksia ja muotoja debatille ja näillä on eri suhde aikaan. (Palonen 2019, 169, 174.) Monivaiheinen ja monitasoinen debatti varmistaa asian perusteellisen, mutta kohtuullisessa ajassa suoritettun käsittelyn ennen kuin se voi tulla hyväksytyksi (Palonen 2019, 174). Parlamentaarinen menettelytapa ottaa huomioon debatin tarpeellisuuden samaan aikaan kun se tunnustaa ajan niukkuuden ja tarpeen parlamentin suojeluun sen omilta keskustelua jarruttavilta jäseniltä, jonka vuoksi puheaikaa kontrolloidaan jakamalla sitä reilusti jäsenten kesken (Palonen 2012, 81; 2019, 170).

Parlamentaarisen ajan muotoja on kolmen käsittelyn ja täysistunto- ja valiokuntadebattien vuorovaikutuksen lisäksi kysymysten muotoilu yksittäisiksi, toisiaan seuraaviksi ja peruuttamattomiksi (käsittely joko keskeytetään tai se menee seuraavaan vaiheeseen, eikä se koskaan pala edelliseen vaiheeseen) asialistan kohdiksi ja erilaiset keskeytykset (lykkääminen, muutosehdotus, menettelytapakysymysten esittäminen, vastaaminen, huudahdukset ja puheajan ylittävän puheen katkaisu) (Palonen 2021, 9).

Palonen katsoo, että parlamentaarisen kalenterin täyttyminen on johtanut käsittelyaikojen tiukentumiseen ja sitä kautta parlamenttien retorisen ulottuvuuden unohtamiseen tai siihen suhtaudutaan jopa epäluuloisesti. Koska asialistalla on niin paljon asioita, niistä debatointi on käytännössä hyvin niukkaa ja asian kiistanalaisen luonteen esille tuominen voi näyttäytyä uhkana parlamentin toimintakyvylle ja tehokkuudelle. Nykyparlamenttien parlamentarisointi tarkoittaisi debatoinnin mahdollisuuksien lisäämistä. (Palonen 2008, 103.) Parlamentaarinen politiikka hyväksyy tietyn hitauden saavuttaakseen riittävän perusteellisuuden tason asian käsittelyssä (Palonen 2021, 9).

4 TULKINTAA JA VERTAILUA

Vertailussa muodostuu yleiskuva siitä, että Mouffella ja Palosella on teorioissaan paljon temaattisia yhtymäkohtia, vaikka he selittävätkin asiat hieman eri tavoin. Tulkintani mukaan Palosen parlamentarismia voi kuitenkin pitää yhtenä mahdollisena Mouffen esittämän agonistisen demokratian muotona.

4.1 Poliitikka vaatii erimielisyyttä ja sen tunnustamista

Vaikka Mouffella ja Palosella on eroja poliittisen ja politiikan käsitteiden perustassa, viime kädessä heidän molempien käsitykset rakentuvat erimielisyyden tärkeyden tunnustamiselle. Mouffen poliittisen käsite perustuu siihen vastakkainasetteluun, joka hänen mukaansa on korvaamaton elementti ihmisyyhteisöissä ja niiden välillä. Se, miksi vastakkainasettelua on aina olemassa ja miksi sitä ei voi millään hävittää, johtuu hänen käsityksestään identiteetin muodostumisesta erona ja negaationa johonkin toiseuteen. Erityisesti Palosen ymmärrys politiikasta kontingenttina ja kiistanalaisena toimintana tuo esille sen, että hänen voidaan katsoa peräänkuuluttavan hyvän poliittisen käytännön luovan erimielisyyttä vaikka keinotekoisesti. Jos politiikan suunta on ennalta määräämätön eikä kenelläkään ole auktoritatiivista asemaa objektiivisen tiedon suhteen ja asioita tarkastellaan aina jostakin näkökulmasta, on

selvää, että näkökulmien kirjoa on laajennettava siitä, mitä esiparlamentaarisisessa yhteiskunnassa ilmenee.

Mouffelle erimielisyys *seuraa* tai *johtuu* identiteetin muodostumisesta, jota demokratiassa tulisi hallita siten, että se ilmenisi puhumalla eikä väkivallalla toisen tuhoten. Identiteetin ehdot ja sitä kautta poliittisuus katoaa, jos vastapuolta ei enää ole. Paloselle erimielisyys taas on hyvän poliittisen toiminnan *ehto*. Pitäen mielessä Mouffen poliittisen ja politiikan käsitteiden eron, Mouffen mukaan poliittisen olemassaolo vaatii erimielisyyden olemassaolon tunnustamista, jolloin demokraattinen politiikka vaatii, että demokraattiset instituutiot tunnustavat ja mahdollistavat erimielisyyden olemassaolon.

Palonen taas tuntuu menevän Mouffeakin pidemmälle, sillä hänen mukaansa erimielisyyttä ei ainoastaan tule sallia poliittisessa keskustelussa vaan hän suorastaan edellyttää sitä. Ensinnäkin reilun pelin periaate mahdollistaa olemassa olevien vaihtoehtoisten näkökulmien ilmaisun. Mutta vaikka eri näkökulmia ei heti olisi, parlamentaarinen käsittelyjärjestys tarjoaa aikaa niiden keksimiselle. Parlamentaarikon ei Palosen mukaan edes itse tarvitse yhtyä esittämäänsä näkökulmaan, koska jo eri puolien kirjon laajeneminen on deliberaatiolle ja poliittiselle mielikuvitukselle tärkeää.

Samaan ilmiöön saattaa liittyä Mouffen ja Palosen näkemykset pluralismista ja sen rajoista. Mouffen lähtökohtana on sosiaalisen pluralismin olemassaolon tunnustaminen. Palosen voidaan sen sijaan katsoa haluavan sitä luotavan lisää. Parlamentaariset menettelytavat sekä tuovat näkökulmien pluralismin esiin että laajentavat sitä. Parlamentaarikkojen tehtävänä on laajentaa poliittisten näkökulmien moninaisuutta jopa pidemmälle, kuin mitä yhteiskunnassa on olemassa. Toisin sanoen parlamentaarikkojen tehtävänä on ylittää yhteiskunnan jakolinjat keksimällä yhä uusia näkökulmia.

Yksi mahdollinen, ehkä kärjistetty tapa tulkita tätä eroa on, että Mouffen tarkoituksena on mahdollistaa poliittisten poteroiden pysyvyys, kun taas Palonen haluaa ylittää nämä esiparlamentaariset jakolinjat. Nähdäkseni tämä tuottaisi

ongelman teorioiden yhdistämiselle vain, jos Palosen parlamentarismi uhkaisi Mouffen käsitystä kollektiivisesta identifioitumisesta. Deliberoivan debatin mahdollistama poliittisen horisontin laajentuminen ei kuitenkaan yritä välttämättä hävittää kollektiivisia identiteettejä, vaikka ne saattavatkin muuttaa debatin tuloksena muotoaan. Vaikka parlamentaarisen debatin tuloksena saattaa syntyä uusia näkökulmia, ne eivät tuhoa kollektiivisia identiteettejä vaan ehkä vain luo niitä lisää. Palonen (2008, 21) sanoo, että "[k]un riittävästi puhutaan asiasta ... näkemykset selkeytyvät ja jäsenyvät. Ne eivät lähenny toisiaan, vaan päinvastoin vastakkaiset vaihtoehdot tulevat selkeämmin esiin". Nämä selkeästi erottuvat vaihtoehdot voivat toimia poliittisen identifioitumisen kohteina.

Mouffen ajama pluralismi ei ole rajatonta, koska sen toimiakseen on jätettävä ulos ne, jotka kyseenalaistavat agonistisen vastakkainasettelun mahdollistavat instituutiot. Myös Palonen ottaa huomioon epäparlamentaarisen käytöksen, ja hänen mukaansa parlamentarismi voikin toimia vain, jos parlamentaarikot kunnioittavat tätä deliberoivaa instituutiota enemmän kuin omaa voittoaan. Vaikka Palonen ei kiellä erilaisten me/he-jakojen olemassaoloa, parlamentaarinen politiikka on mahdollista vain, jos sen osapuolet suhtautuvat itse parlamentaariseen politiikkaan suuremmalla kunnioituksella kuin omiin poliittisiin päämääriinsä (Palonen 2019, 239). Ei ole kuitenkaan tutkijoiden tehtävä määrittää tämän tarkemmin, mitä tämä epäparlamentaarinen käytös on, vaan se jää parlamentaarikkojen itsensä arvioitavaksi.

Vaikka Mouffen ja Palosen käsitykset poliittisen ja politiikan luonteista perustuvat eri syihin, johtopäätöksenä heillä molemmilla on erimielisyyden korvaamaton rooli politiikalle. Ero poliittisen käsitteen perustasta ja luonteesta ei tuota ongelmia heidän ajatustensa yhteensovittamisessa, sillä poliittisen horisontin laajentuminen parlamentaarisen debatin tuloksena ei nähdäkseen muodosta uhkaa kollektiiviselle identifioitumiselle.

4.2 Normatiivisen deliberaatioteorian kritiikki

Mouffe ja Palonen molemmat kritisoivat konsensuskseen tähtääviä "deliberatisteja", kuten Jürgen Habermasia. Mouffe kuitenkin hylkää deliberaation täysin, kun taas Palonen on sen kannalla. Se, että Mouffe ja Palonen päätyvät samoihin johtopäätöksiin kuitenkin täysin eri lähtökohdista on mahdollista sen vuoksi, että he ymmärtävät itse deliberaation käsitteen eri tavoin. Mouffe käyttää sitä samassa, normatiivisessa merkityksessä kuin Habermas, mutta Palonen ymmärtää sen klassisen retorisen merkityksen kautta. Mouffen agonistinen demokratia kieltää lopullisen sovinnonteon mahdollisuuden, koska sosiaaliset identiteetit perustuvat erotteluihin. Palonen ymmärtäessään deliberaation käsitteen sen klassisessa retorisessa merkityksessä korostaa asioista debatointia *pro et contra* ja kieltää kenenkään oikeuden objektiivisen ja auktoritatiivisen parhaan argumentin esittämiseen tai yhteisen näkemyksen löytymisen, koska poliittisille kysymyksille voi aina keksiä vaihtoehtoisia näkökulmia.

4.3 Debatoitavien aiheiden piiri

Mouffe ja Palonen korostavat molemmat sitä, että mitään aihetta ei voida automaattisesti sulkea poliittisen debatin ulkopuolelle. Mouffe pitää vaarallisena nykyistä suuntausta korvata poliittiset käsitteet toisilla käsitteillä, kuten moraalilla sanastolla. Koska jonkinasteinen me/he-jako on aina läsnä, on turvallisempaa kuvata jakoa poliittisilla käsitteillä esimerkiksi moraalisten käsitteiden sijasta, jolloin "paha" täytyy tuhota. Vastapuolen tuhoaminen merkitsisi samalla poliittisen käsitteen ja identiteetin tuhoa. Sekä konsensushakuisuus että tiettyjen aiheiden sulkeminen pois poliittisen debatin sfääristä johtaa Mouffen mukaan epädemokraattisiin ja väkivaltaisiin seurauksiin. Palosen vaatimus siitä, että kaikki aiheet ovat periaatteessa mahdollista politisoida, johtuu hänen käsityksestään politiikasta kontingenttina ja kiistanalaisena toimintana. Parlamentaarisena debatin tarkoituksena on nimenomaan

tuoda julki vaihtoehtoisia näkökulmia ja laajentaa poliittisen horisonttia, toisin sanoen sitä, mikä voi olla tai on poliittista. Mahdollisuus poliittisen laajentamiselle avaa itsestäänselvyyksien kyseenalaistamisen ja siten todellisen poliittisen muutoksen. Kuinka monia vahingollisia "itsestäänselvyyksiä" on historian saatossa kumoutunutkaan, kun on uskallettu ajatella toisin? Ehdotus siitä, että sellaisetkin aiheet kuin ihmisoikeudet voisivat olla debatoitavissa ei Palosen ajattelua seuraten tarkoita välttämättä sitä, että tällaisen vaatija itse kyseenalaistaisi nämä arvot. Se tarkoittaa ainoastaan retorisen deliberaation vakavasti ottamista. Jos itsestäänselvytenä pidetty aihe alistetaan reilulle ja monipuoliselle debatille, sen viimeisenä vaiheena olevan äänestyksen tuloskin pitäisi todentaa tämä "kiistattomuus", eikä siten kenelläkään pitäisi olla mitään pelättävää debatin aloittamisen ja äänestämisen suhteen. Toki väitteet siitä, että mikään aihe ei tulisi olla debatin ulkopuolella viittaa siihen oletukseen, että on ylipäänsä olemassa jokin yhteinen debatti. Tämän vaatimuksen toteutuminen edellyttää poliittisen debatin ehtojen olemassaoloa. Mouffella ja Palosella onkin selitykset, millä periaatteilla yhteinen debatti on mahdollista.

4.4 Demokraattinen erimielisyys

Kun politiikka ymmärretään erimielisyyden kautta, syntyy tiettyjä vaatimuksia sille, miten erimielisyys voi ilmetä demokraattisesti. Näen myös näissä tulkinnoissa paljon samankaltaisuuksia Palosen ja Mouffen välillä. Molemmat korostavat sitä, että vaikka demokraattisessa politiikassa asioista kiistellään debatoimalla eikä miekalla, ei tämä merkitse poliittisten kiistojen laimentumista vaan päinvastoin mahdollistaa poliittisten kiistojen intensifioitumisen. Näin siis vain, jos politiikka ymmärretään dissensuksen eikä konsensuksen kautta. Demokraattisen debatin Mouffe ymmärtää todelliseksi yhteenotoksi eikä vain "dialogiksi". Debatti on siis todellista taistelua, mutta sitä käydään yhteisin pelisäännöin. Mouffe pitääkin demokraattisten instituutioiden tarkoituksena sitä, että poliittisia konflikteja, olivat ne kuinka

intensiivisiä tahansa, käydään aseiden sijasta puhumalla ja äänestämällä. Paloselle (2019, 239) parlamentarismi on politiikan intensiivinen muoto juuri sen vuoksi, että sitä tehdään puhumalla. Demokraattisten instituutioiden jäsenet hyväksyvät sen, että väkivalta ei kuulu politiikan keinovalikoimaan, vaan politiikka tapahtuu debatin ja äänestyksen kautta. Tämä yhteisymmärrys väkivallattomuudesta pätee silloinkin, kun vastapuolta pidetään eksistentiaalisena uhkana. (Palonen 2019, 80.) Väkivallattomuus ei Palosen (2012, 20) mukaan mitenkään ”kesytä” poliittista kamppailua, vaan ”mahdollistaa legitiimien vastakkaisten näkökulmien kirjon laajentamisen” ja sivilisoi sen, kun vastapuolten ei tarvitse pelätä väkivaltaisia seuraamuksia näkemystensä ilmaisemisesta” (Palonen 2019, 80). Väkivalta tukahduttaisi poliittisen mielikuvituksen ja poliittiset mahdollisuudet. Poliitiikan keinojen parlamentaarisuus on ”riippumaton itse vastakohtien jyrkkyydestä ja vaihtoehtojen erojen radikaalisuudesta” (Palonen 2012, 20).

Sanallisella tasolla on kiinnostavaa, että Mouffe (2005, 21) ja Palonen (2012, 20) käyttävät molemmat sanaa ”kesy” tai *tame*. Mouffe ymmärtää agonististen demokraattisten instituutioiden nimenomaan kesyttävän poliittisen vastakkainasettelun, kun taas Palonen kieltää parlamentaarisen politiikan olevan kesyä politiikkaa sen nimenomaan mahdollistaen politiikan intensiivisyyden eliminoidessaan väkivallan mahdollisuuden. Yksi mahdollinen tapa ymmärtää tätä eroa on se, että Palosen käsitteistö on hyvin pitkälle retorisesti orientoitunutta, kun taas Mouffe ymmärtää vastakkainasettelun schmittiläisesti reaalisenä väkivallan uhkana. Toisaalta Mouffe (2005, 52) kuitenkin itse sanoo, että debatti on todellista taistelua.

Mielenkiintoista myös on, että sekä Mouffe että Palonen sattuvat mainitsemaan nimenomaan vapauden ja tasa-arvon heidän teorioilleen tärkeiksi arvoiksi. Mouffelle ne ovat arvoja, jotka jokaisen agonistisen demokratian osapuolen tulee hyväksyä. Demokraattisen konfliktin osapuolten välillä tulee olla konsensus vapaudesta ja tasa-arvosta perustavina demokraattisina arvoina. Demokratian ideana on kuitenkin kiista näiden merkityksestä ja keinoista toteuttaa niitä. Palonen taas mainitsee vapauden ja

tasa-arvon vain parlamentaarikkojen keskinäisinä arvoina, sillä ne liittyvät niin vahvasti sekä reilun pelin että retorisen deliberaation ideoihin parlamentaarisen menettelytavan kautta. Parlamentarismi tarvitsee näitä kahta arvoa, jotta kaikilla olisi yhtäläinen mahdollisuus esittää vapaasti näkemyksiä ja debatoida käsillä olevasta asiasta.

Demokraattinen erimielisyys vaatii sekä Mouffen että Palosen mukaan yhteisesti jaettuja pelisääntöjä, joiden puitteissa erimielisyyttä voi ilmaista. Mouffen tarkoituksena on sosiaalisen maailman perustavanlaatuisen antagonismin muuttaminen agonistiseksi ja tämä tapahtuu siten, että poliittisen vastustajan oikeutta näkemyksiinsä pidetään legitimiinä. Demokraattisissa instituutioissa on olemassa konsensus erimielisyyden legitimiudesta, joita kaikkien osapuolten tulee kunnioittaa. Samaan ideaan viittaa Palosen ajatus siitä, että parlamentaarinen menettelytapa perustuu reilun pelin ideaan. Nähdäkseni Palosen parlamentarismien ideaalituoppiä voi hyvällä syyllä pitää mouffelaisten konfliktuaalisen konsensuksen tilana, jossa on olemassa konsensus parlamentaaristen menettelytavoista, joiden puitteissa käydään konfliktuaalista deliberatiivista debattia.

Mouffe ei käsittääkseni tarjoa mitään ohjelmallisia konsepteja, miten antagonistinen politiikka muutetaan agonistiseksi. Hän vain peräänkuuluttaa, että sen tulisi olla politiikan tutkimuksen ja poliitikkojen tehtävä (Mouffe 2005, 3). Palonen on tehtävänsä tehnyt ehdottaessaan politiikan parlamentarisoitua antaessaan joitakin selkeitä toimintaehdotuksia deliberatiivisen parlamentarismien kehittämiseksi. Näihin kuuluvat esimerkiksi kiireen välttäminen ja asialistan muodostamisen alistaminen parlamentaariselle debatille pois hallitusvallalta.

Vaikka olenkin esitellyt Mouffen ja Palosen ajatuksia toisistaan erillään, on tärkeä huomata, että Mouffe mainitsee itsekin parlamentaariset instituutiot esimerkkeinä siitä, miten "viholliset voidaan muuttaa vastustajiksi", kun "konfliktit voidaan asettaa siten, etteivät ne ole antagonistisia vaan agonistisia". Parlamentarismien idea on Mouffen mukaan se, että vähemmistö ei hyväksy äänestystappiota sen vuoksi, että olisi luopunut kannastaan, kun äänestyksessä olisi

ilmaistu jokin normatiivisen deliberaation lopputuloksena saavutettu paras argumentti. Sen sijaan poliittinen vähemmistö hyväksyy tappion siksi, että he ymmärtävät sen olevan osa parlamentaarista hallitustapaa. (Mouffe 2005, 22–23.) Kuten Palonen on sanonut, he arvostavat tätä instituutiota ja sitä kautta poliittista yhteisöä enemmän kuin omaa voitonhalua. Mouffe (2005, 23) sanoo, että kun parlamentaarisia instituutioita heikennetään, agonistisen vastakkainasettelun korvautumisen mahdollisuus antagonistisella kasvaa. Mouffe vaikuttaa kuitenkin ymmärtävän parlamentarismia vain sen konkreettisen äänestämisen funktion kautta, eikä Palosen tapaan ensisijaisesti retorisen debatin paikkana. Mouffe (2005, 22) selittää Canettia lainaten, kuinka parlamentaarinen äänestys mittaa samoja voimasuhteita kuin sotajoukkojen koot väkivaltaisessa yhteenotossa, mutta reilu äänestys on kuitenkin se, jolla kuolema voidaan sivuuttaa.

4.5 Identiteetti ja objektiivisuus ”suhteessa johonkin”

Retorisen deliberaation hengessä uskaltaudun vielä nostamaan esille erään ehkä epätodennäköisen, mutta mahdollisen näkökulman Mouffen ja Palosen teorioiden vertailuun. Kyse on sanallisesta yhtäläisyydestä Palosen ja Mouffen teksteissä, joilla voi olla jokin teoreettinen yhtymäkohta, tai sitten ajatus on hyvin kaukaa haettu. Tarkoitin tällä Mouffen ajatusta identiteetin muodostumisesta ”suhteessa johonkin” sekä Palosen (tai Weberin) tietoteoreettista käsitystä käsitteiden näkökulmasidonnaisuudesta ja tieteellisestä objektiivisuudesta ”suhteessa johonkin”. Kun Weberin mukaan asioita tarkastellaan aina jostakin näkökulmasta, eikö tämän voisi katsoa liittyvän samaan ilmiöön kuin Mouffen me/he-jaon perustavanlaatuisuus? Kun Palonen sanoo, että näitä eri perspektiivien eroja ei ole tarkoitus kieltää, yhdistää tai ylittää, vaan että niistä tulee debatoita, voisiko tämä tarkoittaa samaa kuin Mouffen konfliktuaalinen konsensus? Tarkoittaisiko objektiivisen, oikean ja kiistämättömän vastauksen löytyminen samaa, kuin identiteettierojen, eli näkökulmien hävittäminen?

4.6 Aika

Ilmeinen epäsuhta nousee kirjoittajien välillä esille, kun tarkastellaan temporaalisuuden teemaa. Paloselle politiikan ajallisuus on tärkeä teema ja se liittyy vahvasti myös parlamentarismiin. Mouffe ei kuitenkaan näytä pitävän ajan teemaa tärkeänä osana poliittisen käsitettä. En pidä sitä, että Palonen kiinnittää niin paljon huomiota temporaalisuuteen politiikassa merkkinä siitä, että se olisi kuitenkin yhteensopimaton Mouffin ajatusten kanssa. Mikään Mouffin teksteissä ei viittaa siihen, etteikö ajallisuus voisi olla tärkeä teema agonistisessa politiikassa, mutta hän ei vain ole sattunut ottamaan sitä huomioon Palosen tavoin. Toki jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoinen kysymys voisi esimerkiksi olla, miten muissa agonistisen demokratian muodoissa politiikan ajallisuus näkyy ja kuinka paljon ne poikkeavat parlamentaarisesta ajasta.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa selvitin Westminsterin yliopiston professori Chantal Mouffen ja Westminsteriä parlamentarismien ideaalityypin lähimpänä historiallisena approksimaationa pitävän Kari Palosen kirjoitusten perusteella, mikä on heidän mielestään erimielisyyden merkitys politiikassa ja miten tämä erimielisyys voi toteutua demokraattisesti puhumalla eikä väkivallalla. Lopuksi tulkitsin ja vertailin näitä ajatuksia toisiinsa. Nähdäkseni Mouffen ja Palosen teorit ovat pitkälti yhteensopivia toistensa kanssa. Tulkintani mukaan Palosen käsitystä parlamentarismien ideaalityypistä voi pitää yhtenä Mouffen agonistisen demokratian muotona. Kaikkein merkittävin yhtäläisyys on heidän kantansa, että erimielisyys on politiikan ydin, ei konsensus. Toiseksi pidän tärkeänä samankaltaisuutta Mouffen agonistisen demokratian ”konfliktuaalisen konsensuksen” käsitteen ja Palosen parlamentarismien ideaalityypin välillä. Niissä molemmissa on tietyt menettelytavat, joiden puitteissa dissensuaalista debattia harjoitetaan. Kaikki kiistan osapuolet hyväksyvät yhteisen kamppailun tärkeyden ja tunnustavat toisen osapuolen oikeuden omaan näkökulmaansa. Toisin sanoen agonistinen demokratia ja parlamentarismi tarkoittavat niitä politiikan muotoja, joissa erimielisyys, joka on välttämätön ilmiö ihmisyyhteisöissä, kanavoidaan demokraattisesti. Yhtä lailla Mouffe ja Palonen ovat samaa mieltä siitä, että mitään aihetta ei voida määritelmällisesti sulkea ulos poliittisen debatin piiristä, sillä kenelläkään ei ole auktoriteettiasemaa politiikan suunnan ”oikein” tulkitsemisesta.

LÄHTEET

- Aristoteles. Retoriikka. Kääntänyt Paavo Hohti, Päivi Myllykoski ja Juha Sihvola. Helsinki: Gaudeamus, 2012.
- Haapala, Taru. "Parliament as a Model for Debating." Teoksessa *The politics of dissensus : parliament in debate*, tekijät: Kari Palonen, José María Rosales ja Tapani Turkka, 279 - 300. Madrid: Cantabria University Press ; McGraw-Hill Interamericana de España, 2014.
- Lindroos, Kia ja Kari Palonen. "Aika politiikan kohteena." Teoksessa *Politiikan aikakirja*, tekijät: Kia Lindroos ja Kari Palonen, 7 - 24. Tampere: Vastapaino, 2000.
- Mouffe, Chantal. *On the Political*. Abingdon : Routledge, 2005.
- Mouffe, Chantal. *Agonistics : thinking the world politically*. Lontoo: Verso, 2013.
- Palonen, Kari. "Ajanpeluusta ajallapeluuseen." Teoksessa *Politiikan aikakirja*, tekijät: Kia Lindroos ja Kari Palonen, 195 - 221. Tampere: Vastapaino, 2000.
- Palonen, Kari. "Speaking Pro et Contra: The Rhetorical Intelligibility of Parliamentary Politics and the Political Intelligibility of Parliamentary Rhetoric." Teoksessa *The parliamentary style of politics*, tekijät: Suvi Soininen ja Tapani Turkka, 82 - 105. Helsinki: Finnish Political Science Association, 2008.
- Palonen, Kari. *Parlamentarismi retorisenä politiikkana*. Tampere: Vastapaino, 2012.
- Palonen, Kari. "Fair Play and Scarce Time: Aspects of the 1882 Procedure Reform Debates in the British Parliament." Teoksessa *The Politics of Dissensus: Parliament in Debate*, tekijät: Kari Palonen, José María Rosales ja Tapani Turkka, 327 - 348. Madrid: Cantabria University Press ; McGraw-Hill Interamericana de España, 2014.
- Palonen, Kari. *Parliamentary Thinking: Procedure, Rhetoric and Time*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019.
- Palonen, Kari. "Parliamentarisation as Politicisation." Teoksessa *Rethinking Politicisation in Politics, Sociology and International Relations*, tekijä: Claudia Wiesner, 63 - 85. Palgrave Macmillan, 2021.
- Palonen, Kari, José María Rosales, ja Tapani Turkka. "Introduction. The Parliamentary Politics of Dissensus." Teoksessa *The politics of dissensus : parliament in debate*, tekijät: Kari Palonen, José María Rosales ja Tapani Turkka, 1 - 22. Madrid: Cantabria University Press ; McGraw-Hill Interamericana de España, 2014.
- Rosales, José María. "On the Irrelevant Place of Parliamentarism in Democratic Theory: Antecedents." Teoksessa *The politics of dissensus : parliament in debate*, tekijät: Kari Palonen, José María Rosales ja Tapani Turkka, 23 - 50. Madrid: Cantabria University Press ; McGraw-Hill Interamericana, 2014.
- Schmitt, Carl. *Poliittisen käsite*. Kääntänyt Arto Kuusiterä ja Jussi Palmusaari. Helsinki: Tutkijaliitto, 2015.

Suomen perustuslaki. Helsinki: Finlex, 1999/731.

Saatavilla <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>>, luettu 14.11.2023.

Toscano, Manuel. "Ethics for Adversaries, Parliament and Deliberation: Some Preliminary Arguments." Teoksessa *The politics of dissensus : parliament in debate*, tekijät: Kari Palonen, José María Rosales ja Tapani Turkka, 399 - 422. Madrid: Cantabria University Press ; McGraw-Hill Interamericana de España, 2014.

Vinx, Lars. "Carl Schmitt." Teoksessa *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, tekijä: Zalta ja Edward N. Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2019.

Saatavilla <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/schmitt/>>, luettu 14.11.2023.